

Universitätsbibliothek Wuppertal

Xenophons Kyropaedie

Xenophon

Leipzig, 1878

Buch VII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-2560](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-2560)

- δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντας ἀλλήλοις ὁμονόως μάχεσθαι μένοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκαῖον βουλευέσθαι, πῶς ἂν ἕκαστοι
- 16 τάχιστα ἐκποδῶν γένοντο. ἴωμεν δὴ, ὧ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἄρματα μὲν ἔχοντες ὀπλισμένα πρὸς ἄοπλα τὰ τῶν πολεμίων, ὡς δ' αὖτως καὶ ἱππέας καὶ ἵππους ὀπλισμένους πρὸς
- 17 ἀόπλους, ὡς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι. πεζοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις οἷς καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε, Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως μὲν ὀπλισμένοι εἰσὶν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι· τὰς τε γὰρ ἀσπίδας μέζους ἔχουσιν ἢ ὡς ποιεῖν τι καὶ ὄρᾶν, τεταγμένοι τε εἰς ἑκατὸν δῆλον ὅτι κωλύσουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι πλὴν πάνυ ὀλίγων.
- 18 εἰ δὲ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, ἵπποις αὐτοὺς προῶτον δεήσει ἀντέχειν καὶ σιδήρῳ ὑπ' ἵππων ἰσχυριζομένῳ· ἦν δέ τις αὐτῶν καὶ ὑπομείνῃ, πῶς ἅμα δυνήσεται ἱππομαχεῖν τε καὶ φαλαγγομαχεῖν καὶ πυργομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν ἐπαρήξουσιν, τοὺς δὲ πολεμίους παίοντες ἀμυχανεῖν
- 19 ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. εἰ δέ τις ἐτι ἐνδείσθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε· σὺν γὰρ θεοῖς οὐδενὸς ἀπορήσομεν.
- 20 καὶ εἰ μὲν τις εἰπεῖν τι βούλεται, λέξάτω· εἰ δὲ μὴ, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερά καὶ προσευξάμενοι οἷς ἐθύσαμεν θεοῖς ἢ ἐπὶ τὰς τάξεις· καὶ ἕκαστος ὑμῶν ὑπομιμνησκέτω τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυτὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἄφοβον δεικνὺς καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους.

VII.

- 1 Οἱ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ἀπήεσαν πρὸς τὰς τάξεις· τῷ δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἄμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες

16. ὡς — μάχεσθαι, wie I, 1, 2. ἐκ χειρὸς, wie VI, 2, 16.

17. οἷς — πρόσθεν, näml. ἐμάχεσθε. — ὁμοίως μὲν — ὁμοίως δέ, pariter ac, wie Memor. I, 6, 13. Hier. X, 5. — ἢ ὡς, als dasz sie, — könnten. — ποιεῖν τι, etwas ausrichten.

18. ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, darauf ihr Vertrauen setzen, dasz sie uns durch Drängen verdrängen wollen. — σιδήρῳ ὑπ' ἵππων ἰσχυριζομένῳ. Das

Eisen, das Rosz u. Reiter tragen, bekommt durch das Anstürmen des Pferdes seine Wucht. — οἱ ἀπὸ τῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4.

20. ἐθύσαμεν, wir, insofern Kyros als Feldherr für die anderen mit geopfert hatte (§. 1). — πρὸς τὰ ἱερά, zu der Opferstätte, wie VII, 3, 6. 16 πᾶθος die Unglücksstätte. — τις, man, d. i. ein Jeder.

1. Inhalt: Nach dem Gebet u.

ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν ἔτι οὖσιν ἀμφὶ τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κῦρος ὥσπερ εἶχεν ἐστηκώς ἀπαρξάμενος ἡρόιστα καὶ μετεδίδου ἀεὶ τῷ μάλιστα δεομένῳ· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος ἔπιδε, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν οὕτως ἐποίουν. μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος Δία πατρῶν ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὀπλισμένοι 2 δὲ πάντες οἱ περὶ τὸν Κῦρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῷ κρानεῖνῳ ἐνὶ ἑκάστος· οἱ δὲ ἵπποι προμεταπιδίοις καὶ προστερονιδίοις καὶ παραμηριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα παραμηριδία ἦν καὶ τῷ ἀνδρὶ· τοσοῦτον μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὅπλα, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριστο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι, τὰ δὲ Κύρου ὅπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων ἥπερ ἔμελλε πορευέσθαι, 3 βροντῇ δεξιὰ ἐφθέρξατο· ὁ δ' εἶπεν, Ἐψόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὠρμάτο μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν

dem Frühstück begeben sich Kyros u. seine Officiere zu ihren Schaaren und sie brechen unter günstigen Vorzeichen auf. Die Feinde ziehen ihnen zuerst in ausgebreiteter Schlachtlinie entgegen, lassen aber dann die beiden Flügel abbrechen und seitwärts ziehen, um die bei weitem kürzere Phalanx des Kyros von drei Seiten einzuschlieszen. Kyros ertheilt die Losung, geht zu den einzelnen Truppentheilen, ermahnt sie und giebt den Führern ihre Verhaltensmassregeln. Darauf begiebt er sich auf den rechten Flügel und stellt nun dem dreiseitigen Angriff der Feinde sein Heer in drei Treffen entgegen. Es ertönt der Schlachtgesang, und sogleich fällt Kyros mit seinen Reitern den Feinden in die rechte Flanke, das Gleiche thut Artagereses auf dem linken Flügel. Abradatas mit den Streitwagen stürmt gegen die Mitte, vernichtet Alles, was ihm entgegensteht, fällt aber im Getümmel. An dieser Stelle dringen die Perser nach, müssen aber dem festen Widerstand der Aegypter weichen, bis Kyros hinzukommend diesen in den Rücken fällt. Hier endet die Schlacht mit

einem furchtbaren Gemetzel, aus dem sich nur die Aegyptier durch tapfere Haltung retten, indem sie sich unter ehrenvollen Bedingungen ergeben. Kyros führt sein siegreiches Heer nach Thymbrara in's Lager.

1. ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν. Ueber die Infinitive s. zu I, 3, 9. — ὥσπερ εἶχεν, wie III, 1, 7. — ἀπαρξάμενος — σπείσας, von der Speise und vom Getränk. S. zu ἤρχετο I, 5, 6. — ἀεὶ. S. zu V, 3, 45. — Δία, S. zu I, 6, 1. — τὸν ἵππον, wie τοὺς ἵππους V, 5, 37. — ἐκέλευσεν, näml. ἀναβαίνειν.

2. ὀπλισμένοι, näml. ἦσαν. — τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ. S. zu ὁμοίαν ταῖς δούλαις V, 1, 4. — παλτῷ κρानεῖνῳ, VI, 2, 16 παλτὸν ἰσχυρόν genannt. — διέφερον — τὰ ὅπλα. S. zu II, 2, 2. — τῷ — χρώματι, der bekannten, viel gebrauchten. — κάτοπτρον, von Metall näml., wie sie die Alten hatten.

3. ἀποβλέπων ἥπερ, dahin, wo. — δεξιὰ, wie ἀετός δεξιός II, 1, 1. — ἐφθέρξατο, gleichsam wie ein Signal zum Kampfe. — μὲν hebt ἐν δεξιᾷ ebenso wie ὠρμάτο. Vergl. §. 39.

ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἀρσάμαν καὶ τοὺς
 4 πεζοὺς. παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον καὶ ἐν ἴσῳ
 ἔπεσθαι· ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος
 μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δ' ἐτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ
 Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. πρὶν δὲ ὁρᾶν τοὺς πολεμίους εἰς
 τρις ἀνέπαιψε τὸ στράτευμα.

5 Ἐπεὶ δὲ ἤδη προεληλύθεσαν ὥς εἴκοσι σταδίους, ἤρχοντο
 ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπροσιὸν παρορᾶν. ὥς δ'
 ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις ἐγένοντο καὶ ἐγνώσαν οἱ
 πολέμιοι πολὺ ἐκατέρωθεν ὑπερφαλαγγοῦντες, στήσαντες τὴν
 αὐτῶν φάλαγγα, οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως κυκλοῦσθαι, ἐπέκαμπτον
 εἰς κύκλωσιν, ὥσπερ γάμμα ἐκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποιή-
 6 σαντες, ὥς πάντοθεν ἅμα μάχονται. ὁ δὲ Κῦρος ὁρῶν ταῦτα
 οὐδὲν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως ἠγείτο. κατανοῶν
 δέ, ὥς πρόσω τὸν καμπτήρα ἐκατέρωθεν ἐποιήσαντο, περὶ ὃν
 κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ κέρατα, Ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ Χρυσάντα,
 ἔνθα τὴν ἐπικαμπὴν ποιοῦνται; Πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας,
 καὶ θαυμάζω γε· πολὺ γὰρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα
 ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ
 7 ἀπὸ γε τῆς ἡμετέρας. Τί δὴ τοῦτο; Αἴηλον ὅτι, ἔφη, φοβού-
 μενοι, μή, ἦν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα τῆς φάλαγγος
 ἐτι πρόσω οὔσης, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς. Ἐπειτ', ἔφη ὁ Χρυσάντας,
 πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους οὕτω πολὺ
 ἀπέχοντες ἀλλήλων; Ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κῦρος, ὅτι ἡνίκα ἂν
 γένωνται τὰ κέρατα ἀναβαίνοντα κατ' ἀντιπέρας τῶν πλαγίων

4. ἐν ἴσῳ, in gleicher Linie.
 — ἀετὸς χρυσοῦς, ebenso wie Anab.
 I, 10, 12. — ἀνατεταμένος: aquila
 erecta. — εἰς τρις. K. 66, 1,
 Anm. 3: bis zu 3 Malen.

5. ἐγνώσαν — ὑπερφαλαγγοῦν-
 τες, wahrnahmen, dass ihre
 Schlachtlinie die feindliche
 — überflügele. S. zu VI, 3, 1.
 — ἐπέκαμπτον. Vergl. Hellen. IV,
 2, 20: τὸ ὑπερέχον ἐπικάμψαντες
 εἰς κύκλωσιν. — γάμμα, ein groszes
 Gamma.

6. ἠγείτο, schritt an der Spitze
 des Heeres vorwärts. — ἀποσπᾶν
 τὰ κέρατα. Die umgebogenen Flü-
 gel sind natürlich dem Feinde
 näher als das Mitteltreffen. Wenn

also jene wie dieses in gleicher
 Richtung vorwärts marschirten, so
 müssten die Flügel den Feind eher
 erreichen und sich seinem Angriff
 aussetzen als die Phalanx in der
 Mitte. Um dies zu verhüten und
 sich vom Feinde entfernt zu hal-
 ten, bis das Mitteltreffen bis auf
 gleiche Entfernung herangekommen
 ist, marschiren die Flügel in wei-
 tem Bogen seitwärts und es tren-
 nen sich so links und rechts die
 Flügel (die beiden Schenkel des
 Gamma) von der Phalanx.

7. φοβούμενοι, näml. ἀποσπᾶσι
 τὰ κέρατα. Vergl. zu VI, 3, 20. —
 ἀναβαίνοντα, d. i. bisher in langer
 Colonne marschirend. Vergl. ἀνω

τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα ἅμα πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μαχούμενοι. Οὐκ-⁸ οὖν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι βουλευέσθαι; Πρὸς γε ἂ ὀρῶσι· πρὸς δὲ ἂ οὐχ ὀρῶσιν ἔτι κάκιον ἢ εἰ κατὰ κέρασ προσήεσαν. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῷ περὶ ἡρέμα ὥσπερ ἐμὲ ὀρᾷς· καὶ σύ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπον, ἐγὼ δὲ ἅπειμι ἐκείσε, ὅθεν μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρχεσθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ παριὼν ἐπισκέψομαι ἕκαστα, πῶς ἡμῖν ἔχει. ἐπειδὰν δ' ἐκεῖ γένωμαι,⁹ ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάξω, ὑμεῖς δὲ ἐπείγεσθε. ἡνίκα δ' ἂν ἡμεῖς ἐργχιρῶμεν τοῖς πολέμοις, αἰσθήσεσθε μὲν, οὐ γάρ, οἶμαι, ὀλίγος θόρυβος ἔσται, ὁρμήσεται δὲ τηνικαῦτα Ἀβραδάτας ἤδη σὺν τοῖς ἄρμασιν εἰς τοὺς ἐναντίους· οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται· ὑμᾶς δὲ χρὴ ἔπεσθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἀρμάτων· οὕτω γὰρ μάλιστα τοῖς πολέμοις τεταραγμένοις ἐπιπεσούμεθα. παρέσομαι δὲ καὶ γὰρ ἢ ἂν δύνωμαι τάχιστα διώκων τοὺς ἄνδρας, ἣν οἱ θεοὶ θέλωσι.

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ ξύνθημα παρεγγυήσας Ζεὺς σωτήρ καὶ¹⁰ ἡγεμὼν ἐπορεύετο. μετὰ δὲ τῶν ἀρμάτων καὶ τῶν θωρακφόρων διαπορευόμενος ὁπότε προσβλέψειε τινὰς τῶν ἐν ταῖς

πορεύεσθαι §. 23. Sobald sie den Flanken des Feindes gegenüberstehen, machen sie dann gegen diesen Fronte, d. i. *στραφέντες* ὡς εἰς *φάλαγγα*. — *στραφέντες* per synesisin auf τὰ κέρατα bezogen. — Ungenau folgt ἅμα πάντοθεν — προσίασι, indem der Redende bei *στραφέντες* nicht mehr bloß an die beiden Flügel, die gegen den Feind Fronte machen, denkt, sondern zugleich auch an das Mitteltreffen, das bereits in Fronte gegen den Feind steht: so kann sich nun auch an das gedachte Subject (das ganze Heer) ὡς — *μαχοῦμενοι* anschliessen. Vergl. zu *ἐστράφησαν* §. 25.

8. ἂ οὐχ ὀρῶσι, die nach VI, 3, 31 ff. hinter der Phalanx und dem Tross aufgestellten Truppen und Kameele. Vergl. nachher §. 22. — κατὰ κέρασ. S. zu I, 6, 43. Kyros

sagt: wenn sie den Bogen nicht machten, um dann den Angriff in Fronte zu machen, sondern in Colonne, d. i. in langem Zuge mit schmalen Reihen, auf unsere Flügel losrückten, würden sie noch besser daran sein; denn dann hätten sie es wenigstens nur mit dem Feinde vor sich zu thun, jetzt aber, da sie unsere Flanken von der Seite angreifen wollen, wenn auch mit breiter Fronte, setzen sie sich der Gefahr aus, dasz ihnen unsere Reserve (ἂ οὐχ ὀρῶσιν) in den Rücken fällt. — ἐν ἴσῳ, wie §. 4., oder auch mit τούτῳ zu verbinden.

9. *παιᾶνα ἐξάξω*, wie III, 3, 58. — *ἐπείγεσθε*, Gegensatz von *ἡγοῦ* — *ἡρέμα* §. 8. — *ἐχομένους* ὅτι *μάλιστα τῶν*, im engsten Anschlusz an die —. — *τοὺς ἄνδρας*, wie III, 3, 30.

10. ὁπότε προσβλέψειε. S. zu I,

- τάξεσι, τοτὲ μὲν εἶπεν ἄν, Ὡς ἄνδρες, ὥς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσ-
 ωπα θεάσασθαι, τοτὲ δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἄν ἔλεξεν, Ἄρα ἐννοεῖτε,
 ὦ ἄνδρες, ὅτι ὁ νῦν ἀγὼν ἐστὶν οὐ μόνον περὶ τῆς τήμερον
 νίκης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρόσθεν, ἣν νενικήκατε, καὶ περὶ
 11 πάσης εὐδαιμονίας; ἐν ἄλλοις δ' ἄν προϊὼν εἶπεν, Ὡς ἄνδρες,
 τὸ ἀπὸ τοῦδε οὐδὲν ποτε ἐτι θεοὺς αἰτιατέον ἔσται· παραδε-
 δώκασι γὰρ ἡμῖν πολλὰ τε καὶ ἀγαθὰ κτήσασθαι. ἀλλ', ὦ ἄν-
 12 δρες, ἀγαθοὶ γενώμεθα. κατ' ἄλλους δ' αὖ τοιαῦδε, Ὡς ἄνδρες,
 εἰς τίνα ποτ' ἄν καλλίονα ἔρανον ἀλλήλους παρακαλέσαιμεν ἢ
 εἰς τόνδε; νῦν γὰρ ἔξεστιν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομένοις πολλὰ
 13 κἀγαθὰ ἀλλήλοις εἰσενεγκεῖν. κατ' ἄλλους δ' αὖ, Ἐπίστασθε
 μὲν, οἶμαι, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἅθλα πρόκειται τοῖς νικῶσι μὲν
 διώκειν, παῖειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν, καλὰ ἀκούειν, ἔλευ-
 θέροις εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς δῆλον ὅτι τάναντία τού-
 των. ὅστις οὖν αὐτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ μαχέσθω· ἐγὼ γὰρ
 14 κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰσχρὸν ἐκὼν εἶναι προσήσομαι. ὁπότε δ'
 αὖ γένοιτο κατὰ τίνας τῶν πρόσθεν συμμαχεσαμένων, εἶπεν
 ἄν, Πρὸς δὲ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, τί δεῖ λέγειν; ἐπίστασθε γὰρ
 οἶαν τε οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι καὶ οἶαν
 οἱ κακοί.
 15 Ὡς δὲ παριὼν κατὰ Ἀβραδάταν ἐγένετο, ἔστη· καὶ ὁ
 Ἀβραδάτας παραδούς τῷ ὑφηγιόχῳ τὰς ἡνίας προσῆλθεν αὐτῷ·
 προσέδραμον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν πλησίον τεταγμένων καὶ πεζῶν
 καὶ ἄρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἐν τοῖς παραγεγεννημένοις
 ἔλεξεν· Ὁ μὲν θεός, ὦ Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺν ἡέλους, συνηξίωσε
 σὲ καὶ τοὺς σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμάχων· σὺ
 δὲ τοῦτο μέμνησο, ὅταν δέῃ σε ἡδὴ ἀγωνίζεσθαι, ὅτι Πέρσαι
 οἳ τε θεασόμενοι ὑμᾶς ἔσονται καὶ οἱ ἐφόμενοι ὑμῖν καὶ οὐκ
 16 ἑάσοντες ἐρήμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ ὁ Ἀβραδάτας εἶπεν·
 Ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Κῦρε, καλῶς ἔχειν·

3, 10. — εἶπεν ἄν — ἄν ἔλεξεν.
 S. I, 6, 40 zu ἐνεπετάναντες ἄν.

11. τὸ ἀπὸ τοῦδε, wie IV, 2, 22.
 — ἀγαθοὶ γενώμεθα, wir wollen
 uns tapfer zeigen. Vergl. IV,
 1, 16. Hell. I, 7, 11.

12. εἰσενεγκεῖν, im Einklang mit
 dem Bilde des ἔρανος gebraucht:
 ἔρανον εἰσφέρειν ist: seinen Bei-
 trag geben zu gewissen gemeinsa-

men Zwecken (hier: zu gegenseitiger Unterstützung im Kampfe).

13. ἐκὼν εἶναι. S. zu II, 2, 15.
 — προσήσομαι, in Betreff meiner
 zulassen, d. i. mir zu Schulden
 kommen lassen.

15. τῷ ὑφηγιόχῳ. S. zu VI, 4,
 4. — Ὁ — θεός — συνηξίωσε σὲ
 erklärt sich aus VI, 3, 36.

16. τὰ — καθ' ἡμᾶς, die Mitte

ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν τῶν πολεμίων κέρατα ἰσχυρὰ ὁρῶ ἀνατεινόμενα καὶ ἄρμασι καὶ παντοδαπῇ στρατιᾷ· ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτέτακται ἢ ἄρματα· ὥστ' ἔργῳ, ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον τήνδε τὴν τάξιν, ἡσχυρόμην ἂν ἐνθάδε ὦν· οὕτω πολὺ μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ εἶναι. καὶ 17 ὁ Κύρος εἶπεν· Ἄλλ' εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει, θάρρει ὑπὲρ ἐκείνων· ἐγὼ γάρ σοι σὺν θεοῖς ἔρημα τῶν πολεμίων τὰ πλάγια ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον ἐμβαλλε τοῖς ἐναντίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἂν φεύγοντας τούτους, οὓς νῦν φοβῇ, θεάσῃ· τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει, μελλούσης τῆς μάχης γίγνεσθαι, ἄλλως δ' οἱ μάλα μεγαληγόρος ἦν. Ὅταν μέντοι ἰδῇς τούτους φεύγοντας, ἐμέ τε ἤδη παρεῖναι νόμιζε καὶ ὄρμα εἰς τοὺς ἄνδρας· καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίοις κακίστοις 18 ἂν χρήσαιο, τοῖς δὲ μετὰ σαντοῦ ἀρίστοις. ἀλλ' ἕως ἔτι σοι σχολή, ὦ Ἀβραδάτα, πάντως παρελάσας παρὰ τὰ σαντοῦ ἄρματα παρακάλει τοὺς σὺν σοὶ εἰς τὴν ἐμβολήν, τῷ μὲν προσώπῳ παραθαρούνων, ταῖς δ' ἐλπίσιν ἐπικουφίζων. ὅπως δὲ κράτιστοι φανεῖσθε τῶν ἐπὶ τοῖς ἄρμασι, φιλονεικίαν αὐτοῖς ἐμβαλλε· καὶ γάρ, εὖ ἴσθι, ἦν τάδε εὖ γένηται, πάντες ἐροῦσι τὸ λοιπὸν μηδὲν εἶναι κερδαλεώτερον ἀρετῆς. ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτας ἀναβὰς παρήλανε καὶ ταῦτ' ἐποίει.

Ὁ δ' αὖ Κύρος παριὼν ὡς ἐγένετο πρὸς τῷ εἰωνύμῳ, 19 ἔνθα ὁ Ὑστάσπας τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων, ὀνομάσας αὐτὸν εἶπεν· ὦ Ὑστάσπα, νῦν ὁρᾷς ἔργον τῆς σῆς ταχυεργίας· νῦν γὰρ εἰ φθάσομεν τοὺς πολεμίους κατακανόν-

des Heeres. — παντοδαπῇ στρατιᾷ, mit allen Truppengattungen. — ἡμέτερον, unsererseits (an den Flanken). — οὕτω πολὺ, mit ἀσφαλεστάτῳ zu verbinden. S. B. 123, Anm. 9. K. 48, 15, Anm. 11. Vgl. über die Stellung VI, 4, 8.

17. ἔρημα — ἀποδείξω, nudabo, werde freimachen. Der folgende Satz will nichts weiter sagen als: ich werde sie (die Flügel des Feindes) sicher bereits in die Flucht geschlagen haben, wenn du zum Angriff kommst. — οὐ μάλα, Litotes: gar nicht. Das Gegentheil ist οὐχ ἥμισα, z. B. VII, 3, 10. Vergl. VIII, 3, 1. — καὶ γάρ, et enim. — κακίστοις ἂν χρήσαιο, wirst wohl — sehr feig finden.

18. πάντως, jedenfalls. — τάδε, der bevorstehende Kampf.

19. τοὺς ἡμίσεις, wie II, 3, 17. — ὀνομάσας, wie V, 3, 46. 50. — ἔργον τῆς σῆς, eine Aufgabe für deine. Vergl. VI, 3, 27. — νῦν γάρ —, Ermahnung zu rüstigem Kampfe in Form eines Scherzes, auf den Hystaspas in seiner Erwiderung eingeht. — εἰ φθάσομεν, si modo anteverterimus hostes interficiendo. Dieses si modo, gesetzt nur dasz, worin die Pointe des Scherzes liegt, wird nicht durch ἦν φθάσομεν, die Lesart einer geringeren Hs., ausgedrückt. Wegen der Form φθάσομεν s. zu V, 4, 38.

- 20 *τες, οὐδείς ἡμῶν ἀποθάνειται. καὶ ὁ Ὑστάσπας ἐπιγελάσας εἶπεν· Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῖν μελήσει· τοὺς δ' ἐκ πλαγίου σὺ ἄλλοις πρόσταξον, ὅπως μὴδ' οὗτοι σχολάζωσι. καὶ ὁ Κύρος εἶπεν· Ἀλλ' ἐπὶ γε τούτους ἐγὼ αὐτοὺς παρέρχομαι· ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τόδε μέμνησο, ὅτῳ ἂν ἡμῶν ὁ θεὸς διδῶ νίκην, ἢν τί πού μιν πολέμιον, πρὸς τὸ μαχόμενον αἰεὶ*
- 21 *συμβάλλωμεν. ταῦτα εἰπὼν προΐει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν παριῶν ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτῃ ἀρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν· Ἐγὼ δ' ἐπέρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων· ἀλλ' ὁπόταν αἰσθήσθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρον, τότε καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν· πολὺ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέῳ ἔσεσθε ἔξω γενόμενοι ἢ ἐνδον ἀπολαμβανόμενοι.*
- 22 *ἐπεὶ δ' αὖ παριῶν ἐγένετο ὅπισθεν τῶν ἀρμαμαζῶν, Ἀρταγέρσαν μὲν καὶ Φαρνούχον ἐκέλευσεν ἔχοντας τὴν τῶν πεζῶν χλαιοστὴν καὶ τὴν τῶν ἱππέων μένειν αὐτοῦ. Ἐπειδὴν δ', ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτιθεμένου τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐπιχειρεῖτε· μαχεσθε δ', ἔφη, πρὸς κέρας, ὥσπερ ἀσθενέστατον στρατεύμα γίνεται, φάλαγγας ἔχοντες, ὥσπερ ἂν ἰσχυρότατοι εἴητε. καὶ εἰσὶ μὲν,*

20. τῶν ἐξ ἐναντίας. Vergl. wegen der Sache §. 16. — αἰεὶ. S. zu V, 3, 45. Der siegende Theil soll dem, der noch um den Sieg kämpft, zu Hülfe kommen.

21. κατὰ τὸ πλευρὸν, die Flanke des linken Flügels. — Ἐγὼ δέ. Der Gegensatz, den Kyros im Sinne hat, liegt im Folgenden. — κατ' ἄκρον, an der Flanke des feindlichen Seitenflügels. Dasz der linke Flügel des Feindes gemeint ist, sieht man aus §. 23: ὁ — Κύρος — ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρῆι. Kyros steht auf dem rechten Flügel, greift also den linken Flügel des Feindes an. Daher können die Worte τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας §. 22 nur heißen: die, welche dem rechten Flügel des Kyros gegenüberstehen, d. h. den linken Flügel der Assyrer, sowie durch τοῖς καθ' ὑμᾶς (die, welche euch, dem linken Flügel, gegenüberstehen) der rechte feindliche Flügel bezeichnet wird. Vergl. VI, 3, 36: κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους und unten §. 36. Wegen

der Sache vergl. auch §. 26 u. 27. — διὰ — ἐλαύνειν, durchbrechen. — πολὺ gestellt wie πάνν II, 4, 13.

22. πρὸς κέρας — φάλαγγας ἔχοντες. Sie sollen jeder eine (daher der Plur.) Phalanx bildend, d. h. mit breiter Fronte (§. 26 φάλαγγι) den feindlichen (rechten) Seitenflügel in der Flanke (§. 26 κατὰ κέρας) angreifen, um ihn so zu umschlingen (περιπνύσσεσθαι), wie es Kyros §. 26 selbst thut. Die zwischenstehenden Worte ὥσπερ — γίνεται bezeichnen dies Manöver als eines, wodurch dem angegriffenen Heer seine Stärke genommen wird. Vergl. Arrian. Anab. I, 6, 10: οἱ δὲ ἀπροσδύνητοί τε ἐπιπεσόντες καὶ φάλαγγι κατὰ κέρας, ἥπερ ἀσθενεστάτοις αὐτοῖς καρτερωτάτῃ ἐμβολῇ προσμίξιν ἐμελλον κ. τ. λ. — γελοίους — θιάσεισθε. Das Eindringen der Kameele wird sie so bestürzt machen und in Verwirrung bringen, dasz sie einen lächerlichen Anblick darbieten werden.

ὡς ὁρᾶτε, τῶν πολεμίων ἱππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ πρόετε πρὸς αὐτοὺς τὴν τῶν καμῆλων τάξιν, καὶ εὖ ἴστε, ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελοίους τοὺς πολεμίους θεάσεσθε.

Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρ- 23
 ἦει· ὁ δὲ Κροῖστος νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα, σὺν ἧ αὐτὸς ἐπορεύετο, ἢ τὰ ἀνατεινόμενα κέρατα, ἦρε τοῖς κέρασι σημείον, μηκέτι ἄνω πορεύεσθαι, ἀλλ' αὐτοῦ ἐν χώρᾳ στραφῆναι. ὡς δ' ἔστησαν ἀντία πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στρατεύμα ὁρῶντες, ἐσήμηνεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ οὕτω δὴ προσήεσαν τρεῖς φάλαγγες ἐπὶ 24
 τὸ Κύρου στρατεύμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τὰ δὲ δύο, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον· ὥστε πολὺν φόβον παρεῖναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ. ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλινθίον ἐν μεγάλῳ τεθέν, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στρατεύμα πάντοθεν περιείχετο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἱππεῦσι καὶ ὀπλίταις καὶ πελτοφόροις καὶ τοξόταις καὶ ἄρμασι πλήν ἐξόπισθεν. 25
 ὅμως δὲ ὁ Κῦρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίους· καὶ ἦν μὲν πολλὴ πανταχόθεν σιγὴ ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν· ἱνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. μετὰ δὲ 26
 τοῦτο τῷ Ἐνναλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν καὶ ἐξανίσταται ὁ Κῦρος, καὶ εὐθὺς μετὰ τῶν ἱππέων λαβὼν πλαγίους τοὺς πολεμίους ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυνεν· οἱ δὲ πεζοὶ αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο καὶ περιεπτύσσοντο ἐνθεν καὶ ἐνθεν, ὥστε πολὺ ἐπλεονέκτει· φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλεν· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμίους.

23. ἄνω πορεύεσθαι, §. 7: ἀναβαίνοντα. — αὐτοῦ ἐν χώρᾳ, wie in umgekehrter Stellung ἐν χώρᾳ αὐτοῦ μαχόμενος ἀποθνήσκει Hellen. IV, 8, 39. — στραφῆναι, wie στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα §. 7.

24. τὰ δὲ δύο, die anderen zwei, wozu dann ἡ μὲν — ἡ δὲ part. Appos. S. zu I, 1, 1.

25. ἐστράφησαν πάντες, ungenau wie §. 7. Denn eine Wendung brauchten nur die beiden Flügel des Heeres zu machen, um in drei Theilen den drei Phalangen des Feindes gegenüber zu stehen. — πολλή — σιγή. Vergl. Hellen. IV, 3, 17: Συνιόντων τέως μὲν σιγὴ

πολλὴ ἀπ' ἀμφοτέρων ἦν. Hom. II. III, 8. IV, 429. — ἐξῆρχε παιᾶνα. Vergl. §. 9. Nach dem Kriegsgesang folgt das Kriegsgeschrei, indem man wild durcheinander den Enyalios anrief und zugleich zum Kampf anstürmte. Vergl. Hellen. II, 4, 17.

26. λαβὼν πλαγίους, erklärt durch φάλαγγι κατὰ κέρας προσέβαλλεν. S. zu §. 22. — περιεπτύσσοντο. Vergl. Anab. I, 10, 9: Ἐπεὶ δ' ἦσαν κατὰ τὸ εὐώνυμον τῶν Ἑλλήνων κέρας, ἔδρυσαν οἱ Ἕλληνες, μὴ προσάγοιεν πρὸς τὸ κέρας καὶ περιπτύξαντες ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς διὰ κόφειαν.

- 27 Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ Ἀρταγέρσης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κῦρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεὶς τὰς καμήλους ὥσπερ Κῦρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐκ πάντων πολλοῦ οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνόμενοι ἔφενον, οἱ δ' ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν
- 28 ἵπποι ὑπὸ καμήλων. ὁ δὲ Ἀρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ταραττομένοις ἐπέκειτο· καὶ τὰ ἄρματα δὲ κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἄρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες ὑπὸ τῶν ἀρμάτων ἡλίσκοντο.
- 29 Καὶ ὁ Ἀβραδάτας δὲ οὐκέτι ἔμελλεν, ἀλλὰ βοήσας, "Ἄνδρες φίλοι, ἔπεσθε, ἐνίει οὐδὲν φειδόμενος τῶν ἵππων, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐξαιμάττων τῷ κέντρῳ· συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρματηλάται. καὶ τὰ μὲν ἄρματα ἔφενον αὐτοὺς εὐθύς, τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολιπόντα.
- 30 ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀντικρὺ δι' αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. πολλαχοῦ μὲν οὖν καὶ ἄλλοθι δῆλον, ὥς οὐκ ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ ἢ ὅταν ἐκ φίλων συμμάχων ἡθροισμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἐταῖροί τε αὐτοῦ καὶ ὁμοτράπεζοι συνεισέβαλλον, οἱ δ' ἄλλοι ἡνίοχοι ὥς εἶδον ὑπομένοντας πολλῷ στίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλιναν κατὰ τὰ
- 31 φεύγοντα ἄρματα καὶ τούτοις ἐφείποντο. οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάταν ἦ μὲν ἐνέβαλλον, ἅτε οὐ δυναμένων διαχάσασθαι τῶν

27. ἐν ἔργῳ, im Kampfe, wie Hell. V, 3, 2. VII, 2, 19. — κατὰ τὰ εὐώνυμα. Artagerses steht auf dem linken Flügel (§. 22), greift also den rechten des Feindes an. — ὥσπερ — ἐκέλευσε, §. 22. — αὐτὰς — οὐκ ἐδέχοντο, soviel als: flohen vor ihnen: daher ἐκ πάντων πολλοῦ, noch weit von ihnen entfernt. — τοιαῦτα — πάσχουσι. Nach Herod. I, 80. Aelian. H. A. III, 7 u. a. halten die Pferde nicht bloß nicht den Anblick, sondern nicht einmal die Witterung der Kameele aus. S. auch §. 48.

28. τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων, kurz gesagt für: τῶν κατὰ κέρας ἐμβαλόντων καὶ νῦν ἐπομένων.

29. ἐνίει, stürmte ein, wie Hellen. II, 4, 32: τοὺς μὲν ἵππους ἔλῃν εἰς αὐτοὺς ἐνέοντας καὶ τὰ δέκα ἀφ' ἧβης συνέπεσθαι. — τὰ μὲν ἄρματα, der Feinde. — ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας. S. zu III, 3, 60, wo die παραβάται als ἀπὸ τῶν ἀρμάτων προμαχοῦντες erwähnt werden.

30. ἐδήλωσεν, es zeigte sich. S. zu Memor. I, 2, 31. — ὁμοτράπεζοι. So bleiben beim Kyros in der Anabasis die ὁμοτράπεζοι im Kampfe und fallen mit ihm I, 8, 25. 9, 31. — συνεισέβαλλον, hier das Imperfect: waren es, die jetzt mit ihm eindringen.

31. διαχάσασθαι, wie ἀναχάζε-

Αἰγυπτίων διὰ τὸ μένειν τοὺς ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ ῥύμῃ τῶν ἵππων παίοντες ἀνέτρεπον, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλόων καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵπποις καὶ τροχοῖς. ὅτου δ' ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βίᾳ διεκόπτετο καὶ ὅπλα καὶ σώματα. ἐν δὲ τῷ ἀδιηγῆται τούτῳ ταράχῃ ὑπὸ 32 τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτας καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων καὶ οὗτοι μὲν ἐνταῦθα ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι κατεκόπησαν καὶ ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ἧ μὲν ὁ Ἀβραδάτας ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτῃ συνεισπεσόντες τεταραγμένους ἐφόνεον, ἧ δὲ ἀπαθεῖς ἐγένοντο οἱ Αἰγύπτιοι, πολλοὶ δ' οὐ- τοὶ ἦσαν, ἐχώρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις.

Ἐνθα δὴ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μα- 33 χαιρῶν· ἐπλεονέκτου μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ πλήθει καὶ τοῖς ὅπλοις. τὰ τε γὰρ δόρατα ἰσχυρὰ καὶ μακρὰ ἔτι καὶ νῦν ἔχουσιν, αἱ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέροντων καὶ στεγάζουσι τὰ σώματα καὶ πρὸς τὸ ᾧθεῖσθαι συνεργάζονται πρὸς τοῖς ὅμοις οὔσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ἐώθουν. οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντέχειν, 34 ἅτε ἐν ἄκραῖς ταῖς χερσὶ τὰ γέροντα ἔχοντες, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀνεκλίζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι, ἕως ὑπὸ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα ἦλθον, ἐπαύοντο αὐθις οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἶων φεύγειν οὔτε τοὺς τοξότας οὔτε τοὺς ἀκοντιστάς, ἀλλ' ἀνατεταμένοι τὰς μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀν- 35 θρωὶν φόνος, πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων καὶ βελῶν παντοδαπῶν, πολλὴ δὲ βοή τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρα- κειλευομένων, τῶν δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων.

σθαι (§. 34) bei Xen. öfter, sonst nur dichterisch. S. zu I, 2, 1. — ὅτου — πάντα. S. zu V, 3, 50 u. I, 6, 11.

32. τούτῳ nach dem Artikel, weil zwischen ihm und dem Demonstrativ ein Attribut steht. Anab. IV, 2, 6: ἡ στενὴ αὕτη ὁδός. S. Kr. 50, 11, 20. — Constr. τῶν τροχῶν ὑπὸ (in Folge) τῶν παντ. σωρ. ἐξαλλομένων, da die Räder — (vom Wagen oder von den Achsen) absprangen. — ἐχώρουν, ibant, procedebant.

33. ἀσπίδες, schon erwähnt VI, 2, 10. Sie wurden mit dem ganzen Arm, nicht bloß (wie die kleineren γέροντα der Perser), mit der Hand (§. 34: ἐν ἄκραῖς ταῖς χερσὶ) gehalten; daher πρὸς τοῖς ὅμοις οὔσαι.

34. ἐπὶ πόδα. S. zu III, 3, 69. — ὑπὸ ταῖς, unter dem Schutze der —. — καὶ — δὲ. S. zu I, 1, 2. — οἱ ἐπὶ πᾶσι. S. VI, 3, 25. — ἀνατεταμένοι, Medium.

- 36 Ἐν δὲ τούτῳ Κύρος διώκων τοὺς καθ' αὐτὸν παραγίγνε-
ται. ὥς δ' εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἐωσμένους, ἤλγησε
τε καὶ γνούς, ὅτι οὐδαμῶς ἂν θᾶπτον σχοίῃ τοὺς πολεμίους
τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προόδου ἢ εἰ εἰς τὸ ὀπίσθεν περιελάσειεν
αὐτῶν, παραγγείλας ἐπεσθαι τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ περιήλανεν εἰς
τὸ ὀπίσθεν· καὶ εἰσπεσόντες παίουσιν ἀφορῶντας καὶ πολλοὺς
37 κατακαίνουσιν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὥς ἦσθοντο, ἐβῶν τε, ὅτι
ὀπίσθεν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐστρέφοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐν-
ταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεσοὶ καὶ ἱππεῖς, πεπτωκῶς
δὲ τις ὑπὸ τῷ Κύρῳ ἵπῳ πατούμενος παλεῖ εἰς τὴν γαστέρα
τῇ μαχαίρᾳ τὸν ἵππον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἵππος πληγῆς σφαδάζων
38 ἀποσεύεται τὸν Κῆρον. ἔνθα δὴ ἔγνω ἂν τις, ὅσου ἄξιον εἴη
τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. εὐθύς γὰρ ἀνε-
βόησάν τε πάντες καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο, ἐώθουν, ἐω-
θοῦντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο. καταπηδήσας δὲ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου
τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ
39 ἵππον. ὥς δ' ἀνέβη ὁ Κύρος, κατείδε ἀντοθεν ἤδη παιο-
μένους τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ γὰρ Ὑστάσπας ἤδη παρῆν σὺν
τοῖς Περσῶν ἱππεῦσι καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ τούτους μὲν ἐμ-
βάλλειν οὐκέτι εἶα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἐξωθεν
δὲ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκέλευεν. ὥς δ' ἐγένετο περιελαύ-
νων παρα τὰς μηχανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ τῶν πύργων
τινὰ καὶ κατασκέψασθαι, εἴ πη καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολε-
40 μίων καὶ μάχοιτο. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατείδε μεστὸν τὸ πεδίον
ἵππων, ἀνθρώπων, ἀρμάτων, φευγόντων, διωκόντων, κρατούν-
των, κρατουμένων· μένον δ' οὐδαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἡδύνато κατι-

36. τοὺς καθ' αὐτόν, die ihm gegenüber standen. — ἐκ τῆς χώρας, loco suo. — ἂν — σχοίῃ retinere se posse. — εἰς τὸ — ὀπίσθεν — αὐτῶν, ihnen in den Rücken. Dasselbe Manöver wird beschrieben Hellen. VI, 5, 14: εἰς τὸ ὀπίσθεν περιελάσαντο τῶν Μαντινέων, ἐπέσχον αὐτοὺς τῆς διώξεως. — ἀφορῶντας, aversos. Madvig verm. wohl richtig: ἀπορῶντας.

37. φύρδην, wiederum ein sonst nur poetisches Wort.

38. ἔγνω ἂν τις, wie III, 3, 70. — ἐμάχοντο — ἐπαίοντο. Vergl. Dio Cass. XLVII, 45: ἀλλ' αὐτοῦ

ὥσπερ εἶχον ἐτίρωσκον, ἐτιρώσκοντο, ἐφόνεον, ἐφονεύοντο. Hellen. IV, 3, 19. Ages. II, 12: καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον, wo das Asyndeton wie hier zur lebhaften Schilderung der Heftigkeit des Kampfes dient. Vergl. §. 40. — ἀναβάλλει. Vergl. De re equ. VI, 12: ἀναβάλλειν ἐπίστασθαι τὸν περσικὸν τροπον. Anab. IV, 4, 4. Liv. XXXI, 37: pavidumque regem in equum subiecit.

39. μὲν gestellt wie §. 3. — ἐγένετο — παρὰ τὰς. S. zu I, 4, 18. — ἄλλο τι. ein anderer Theil. Vergl. V, 4, 46 zu τὸ μάχμον.

δεῖν πλὴν τὸ τῶν Αἰγυπτίων· οὗτοι δὲ ἐπαδὴ ἤποροῦντο, πάντοθεν κύκλον ποιησάμενοι, ὥστε ὁραῖσθαι τὰ ὅπλα, ὑποταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποιοῦν μὲν οὐδὲν ἔτι, ἐπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινὰ.

Ἀγασθεῖς δὲ ὁ Κῦρος αὐτοὺς καὶ οἰκτεῖρων, ὅτι ἀγαθοὶ 41 ἄνδρες ὄντες ἀπώλλυντο, ἀνεχώρισε πάντας τοὺς περιμαχομένους καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἶα. πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κήρυκα ἐρωτῶν, πότερα βούλονται ἀπολέσθαι πάντες ὑπὲρ τῶν προδεδωκότων αὐτοὺς ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι. οἱ δ' ἀπεκρίναντο, Πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείμεν ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν, Ὅτι ἡμεῖς 42 ὑμᾶς ὁρῶμεν μόνους καὶ μένοντας καὶ μάχεσθαι θέλοντας. Ἀλλὰ τοῦντεῦθεν, ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι, τί καὶ καλὸν ἂν ποιοῦντες σωθείμεν; καὶ ὁ Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν, Εἰ τῶν τε συμμαχομένων μηδένα προδόντες σωθείητε, τά τε ὅπλα ἡμῖν παραδόντες, φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἰρουμένοις ὑμᾶς σῶσαι, ἔξδν ἀπολέσαι. ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήρουντο, Ἦν δὲ γενώμεθά 43 σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιώσεις χρῆσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος, Εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. ἐπηρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι, Τίνα εὐεργεσίαν; πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος, Μισθὸν μὲν ὑμῖν δοῖην ἂν πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος ἦ· εἰρήνης δὲ γενομένης τῷ βουλευμένῳ ὑμῶν μένειν παρ' ἐμοὶ χώραν τε δώσω καὶ πόλεις καὶ γυναικας καὶ οἰκέτας. ἀκούσαντες 44 ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι τὸ μὲν ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν ἀφελεῖν

40. πάντοθεν, so dasz der Kreis vollständig geschlossen war. Ebenso wird παντὴ zu κύκλῳ — ἦσαν gesetzt Anab. III, 1, 2. — ὥστε — τὰ ὅπλα, so dasz man nur die Waffen sah, namentlich die Schilde, unter oder hinter denen sie sich niederlieszen, wie die Spartaner bei Platää nach Plutarch. Aristid. 17. — ἐποιοῦν, wie VI, 4, 17.

41. ἐρωτῶν, indem er fragen liesz. S. zu III, 1, 3 u. 5. — ὑπὲρ τῶν — αὐτοῦς, für die, welche sie im Stiche gelassen hätten. — πῶς δ' ἂν — σωθείμεν ἄνδρες ἀγαθοὶ — εἶναι, d. i. und doch dabei für brave Männer gelten.

42. ἔλεγεν, wie ἐρωτῶν §. 41. — Ὅτι — ὁρῶμεν. Es verhält sich

mit ὅτι (weil) hier wie IV, 5, 11; ergänze vorher: wir fragten so. — τί καὶ καλὸν ποιοῦντες, d. i. auf ehrenhafte Weise. Vergl. VI, 3, 36. — Es konnte auch heißen: τοῖς αἰρουμένοις (die es vorziehen) ὑμᾶς σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολέσαι. — ἔξδν. S. I, 5, 11 zu δέον.

43. τί — χρῆσθαι, wozu —. S. zu I, 3, 5. — πάσχειν, nämlich ὑπ' ὑμῶν, zu ergänzen durch: ἀξιώσει. Nur auf εὖ ποιεῖν, nämll. ὑμᾶς, geht dann die Frage: τίνα εὐεργεσίαν. — ἢ νῦν, wie V, 4, 32. — τῷ βουλευμένῳ. S. zu I, 2, 14.

44. ἀφελεῖν, abzunehmen, zu erlassen. — γινώσκεσθαι, bekannt sein mit —. Vergl. Hell.

- σφισιν ἐδείθησαν· τούτῳ γὰρ μόνῳ γινώσκεισθαι ἔφασαν·
 45 τὰ δ' ἄλλα συνομολογήσαντες ἔδοσαν πίστιν καὶ ἔλαβον. καὶ οἱ Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε ἔτι καὶ νῦν βασιλεῖ πιστοὶ διαμένουσι, Κῦρός τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε, τὰς μὲν ἄνω, αἱ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Λάρισαν δὲ καὶ Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάττης, ἃς ἔτι καὶ νῦν οἱ ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ὁ Κῦρος ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Θυμβράροις.
 46 Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι εὐδοκίμησαν· τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἱππικὸν κράτιστον ἔδοξεν εἶναι· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ ὄπλισις, ἣν τότε Κῦρος
 47 τοῖς ἱππεῦσι κατεσκεύασεν. εὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ τὰ θρεπανηφόρα ἄρματα· ὥστε καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει τὸ
 48 πολεμιστήριον τῷ αἰεὶ βασιλεύοντι. αἱ μέντοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μέντοι κατέκαινόν γε οἱ ἐπ' αὐτῶν ἱππεῖς, οὐδ' αὐτοὶ γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἱππέων· οὐδεὶς γὰρ ἵππος ἐπέ-
 49 λαξε. καὶ χρήσιμον μὲν ἔδόκει εἶναι· ἀλλὰ γὰρ οὔτε τρέφειν οὐδεὶς ἐθέλει καλὸς κάραθός κάμηλον, ὥστ' ἐποχεῖσθαι, οὔτε μελετᾶν ὥς πολεμήσαν ἀπὸ τούτων. οὕτω δὴ ἀπολαβοῦσαι πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκευοφόροις διάγουσι.
 2 Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλα-

V, 3, 9: γνωσθῆναι τῷ Ἀγχιπύλιδι βουλομένοι. — ἔδοσαν, πίστιν καὶ ἔλαβον. S. zu III, 2, 23.

45. ἄνω. Vergl. Anab. VII, 3, 16: ἄνω — δώδεκα ἡμερῶν ἀπὸ θαλάττης ὁδόν. — Λάρισαν, Hel- len. III, 1, 7: Λάρισαν τὴν Αἰγυπτίαν καλουμένην, in Aeolis. — σκοταῖος. S. zu δευτεराῖοι V, 2, 2. — ἀναγαγὼν, e campo. — ἐν Θυμβράροις. S. zu VI, 2, 11. Ueber das Schlachtfeld vergl. Herod. I, 80, 1.

46. ἡ ὄπλις, wie sie IV, 5, 58. VI, 2, 16 beschrieben wurde.

47. τῷ αἰεὶ, dem jedesmal.

49. ἀλλὰ γάρ. Bei ἀλλὰ schwebt bereits der folgende Gedanke ἀπολαβοῦσαι πάλιν — διάγουσι vor, wozu die auf γάρ folgenden Worte den Grund angeben. — σχῆμα, habitum, Aussehen, wie es eben der Gebrauch, dem sie vorher dienten,

mit sich brachte, also: ihre frühere Bestimmung. — διάγουσι. S. zu διαγέγωνται I, 2, 15.

2. Inhalt: Krösos flieht nach Sardes, wohin ihm Kyros mit seinem Heere folgt. Die Burg von Sardes wird genommen und die Stadt besetzt. Die plündernden Chaldäer erfahren den Zorn des Kyros, werden aber begnadigt. Krösos liefert seine Schätze und seine ganze Habe aus und bewahrt so seine Residenz vor Plünderung. Er erzählt dem Kyros sein und seiner Söhne Schicksal und bekennt, dasz er jetzt erst das Orakel, das ihn aufgefordert, sich selbst zu erkennen, verstehe. Kyros giebt ihm sein Weib und was zur Annehmlichkeit des Lebens gehört zurück und nimmt ihn unter sein Gefolge auf.

1. οἱ — ἀμφὶ τὸν Κῦρον. S. zu

κὰς καταστησάμενοι, ὥσπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μὲν-
 τοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεων ἔφευγε σὺν τῷ στρατεύματι· τὰ δ'
 ἄλλα φύλα ὅπῃ ἐδύνατο προσωτάτω ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οἶκον
 ὁδοῦ ἕκαστος ἀπεχώρει. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθὺς ἐπὶ 2
 Σάρδεσι ἦγε Κῦρος. ὥς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν
 Σάρδεσι, τὰς τε μηχανὰς ἀνίστη ὥς προσβαλὼν πρὸς τὸ τεῖχος
 καὶ κλίμακας παρεσκευάζετο. ταῦτα δὲ ποιῶν κατὰ τὰ ἀποτομώ- 3
 τατα δοκοῦντα εἶναι τοῦ Σαρδιανῶν ἐρύματος τῆς ἐπιούσης
 νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἡγήσατο δ' αὐ-
 τοῖς ἀνὴρ Πέρσης, δοῦλος γεγεννημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει
 τινὸς φρουρῶν, καταμεμαθηκὼς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ
 ἀνάβασιν τὴν αὐτήν. ὥς δ' ἐγένετο τοῦτο δῆλον, ὅτι εἶχετο 4
 τὰ ἄκρα, πάντες δὲ ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὅποι
 ἠδύνατο ἕκαστος τῆς πόλεως. Κῦρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆει
 εἰς τὴν πόλιν καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι.
 ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις Κῦρον ἐβόα· 5
 ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροίσου φύλακας κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ
 ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν ὥς εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας
 φυλάττοντας τὴν ἄκραν, ὥσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὄπλα
 ἔρημα, καταδεσραμήκεσαν γὰρ ἀρπασόμενοι τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν,
 εὐθὺς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἀπιέ-
 ναι ἐκ τοῦ στρατεύματος ὥς τάχιστα. Οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, ἀνα- 6
 σχοίμην πλεονεκτοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀτακτοῦντας. καὶ εὖ μὲν,
 ἔφη, ἐπίστασθε, ὅτι παρεσκευαζόμεν ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὶ συ-

I, 4, 21. — ἐπὶ Σάρδεων, in der Richtung von Sardes. — ὅπῃ. Sie nahmen den Weg nach der Heimath wo sie konnten, um in der Nacht möglichst weit vorwärts und vom Feinde ab zu kommen. — προσωτάτω mit τῆς — ὁδοῦ zu verbinden.

2. τῷ τείχει, die Akropolis, aber §. 4 τῶν τειχῶν, die Stadtmanern. — τὰς — μηχανὰς. S. zu VI, 1, 20.

3. ἐρύματος, vorher τεῖχος genannt und §. 4 τὰ ἄκρα. — Constr. δοῦλός τινος τῶν ἐν τ. ἀ. φρουρῶν. Ueber d. Sache vergl. Herod. I, 84, 1. — τὸν ποταμὸν, den Paktolos. — καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτήν, der auch zum Hinabsteigen dienen konnte.

4. ὅποι mit τῆς πόλεως zu verbinden.

5. Κῦρον ἐβόα, clamans ad-vocabat, damit dieser ihn gegen die eindringenden Soldaten schütze. — ἀπαγαγὼν, zog ab. — ἐχομένην, captam, occupatam. — ἄκραν, vorher τὰ ἄκρα. — τὰ — ὄπλα, die Waffenplätze, das Lager, wie Hellen. II, 4, 6. VII, 4, 6: λαβόντες τῶν φρουρῶν τὰ ὄπλα ἔρημα. Die Chaldäer hatten also dem Befehle, ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι, nicht Folge geleistet. — καταδεσραμήκεσαν. Ueber die Form s. zu III, 2, 24. — τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν. S. über die Attraction zu I, 3, 4. Memor. III, 6, 11: κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας. Vergl. über die Chaldäer III, 2, 25.

στρατενομένους πᾶσι Χαλδαίοις μακαριστοὺς ποιῆσαι· νῦν δ',
 ἔφη, μὴ θαναμάζετε, ἢν τις καὶ ἀπιοῦσιν ὑμῖν κρείσσων ἐντύχη.
 7 ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἔδειςάν τε καὶ ἰκέτενον παύ-
 σασθαι ὀργιζόμενον καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδώσειν ἔφα-
 σαν. ὁ δ' εἶπεν, ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο. ἀλλ' εἰ με, ἔφη,
 βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα ὅσα ἐλάβετε
 τοῖς διαφυλάξασι τὴν ἄκραν. ἦν γὰρ αἰσθάνονται οἱ ἄλλοι στρα-
 τιῶται, ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὐτακτοὶ γενόμενοι, πάντα μοι
 8 καλῶς ἔξει. οἱ μὲν δὴ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν, ὥς ἐκέλευσεν
 ὁ Κῦρος· καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ παντοῖα χρή-
 ματα. ὁ δὲ Κῦρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ ὅπου ἐδό-
 κει τὸ ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως μένειν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις
 παρήγγειλε καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

9 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸν
 Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὥς εἶδε τὸν Κῦρον, Χαῖρε, ὦ δέσποτα,
 ἔφη· τοῦτο γὰρ ἡ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσι σοι
 10 καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν. Καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπέπερ
 ἄνθρωποι γέ ἐσμεν ἀμφοτέροι. ἀτάρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἄρ' ἂν
 τί μοι ἐθελήσῃς συμβουλευῆσαι; Καὶ βουλοίμην γ' ἂν, ἔφη, ὦ
 Κῦρε, ἀγαθὸν τί σοι εὐρεῖν· τοῦτο γὰρ ἂν οἶμαι ἀγαθὸν κα-
 11 μοὶ γενέσθαι. Ἄκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὁρῶν
 τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας καὶ πολλὰ κεινδυνευκότας
 καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ
 μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιῶ ὠφελῆθῆναι τοὺς στρατιώτας. γιγνώσκω
 γάρ, ἔφη, ὅτι, εἰ μὴ τινα καρπὸν λήφονται τῶν πόνων, οὐ
 δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθομένους ἔχειν. διαρπάσαι

6. πᾶσι — μακαριστοὺς ποιῆσαι
 zu vergleichen mit III, 2, 26. —
 τις — κρείσσων. Damit kündigt
 sich Kyros selbst als Vollstrecker
 einer Züchtigung an.

8. ὅπου — τῆς πόλεως zu ver-
 binden. — ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, wie §.
 4 τῆς τάξεως und §. 5 τὰ ὅπλα.

9. τοῦτο, nämlich den Namen
 δεσπότης, zu verbinden mit ἔχειν
 u. προσαγορεύειν. Memor. II, 2, 1:
 τοὺς τί ποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦτο
 ἀποκαλοῦσιν. B. 131, Anm. 11. K.
 46, 13. — τὸ ἀπὸ τοῦδε, wie IV,
 2, 22.

10. Καὶ σύ γε. So gewöhnlich

bei der Erwiederung des Gruszes.
 Aristoph. Lys. 6: Χαῖρ' ὦ Καλονίκη.
 — καὶ σύ γ', ὦ Λυσιστράτη. —
 καὶ — γ'. S. zu III, 1, 20. Der
 Steigerung entspricht auch βουλοί-
 μην — ἂν, ich wünschte, vorher
 ἂν — ἐθελήσῃς, wärest du wohl
 geneigt, oder nicht abgeneigt.
 Vergl. zu VIII, 7, 26.

11. πόλιν — τὴν πλουσιωτάτην.
 Herod. I, 29: Σάρδεις ἀκμαζούσας
 πλούτῳ. — τοὺς στρατιώτας: an
 zweiter Stelle mit Nachdruck, eine
 Wiederholung, die auch unserer
 Sprache in solchen Fällen nicht
 fremd ist.

μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τὴν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἂν διαφθαρῆναι, ἐν τε τῇ ἀρπαγῇ εὐ οἶδ' ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτῆσαιεν ἄν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖστος 12 ἔλεξεν, Ἄλλ' ἐμέ, ἔφη, ἔασον λέξαι πρὸς οὓς ἂν ἐγὼ Ἀνδῶν ἐθέλω, ὅτι διαπέπραγμαί παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἀρπαγὴν μηδὲ ἔᾶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας, ὑπεσχόμεν δέ σοι ἀντὶ τούτων ἢ μὴν παρ' ἐκόντων Ἀνδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὃ τι καλὸν κἀγαθὸν ἐστὶν ἐν Σάρδεσιν. ἦν γὰρ ταῦτα ἀκούσασιν, 13 οἶδ' ὅτι ἤξει σοι πᾶν ὃ τι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτῆμα ἀνδρὶ καὶ γυναικί· καὶ ὁμοίως εἰς νέωτα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι πλήρης ἡ πόλις ἔσται· ἦν δὲ διαρπάσης, καὶ αἱ τέχραι σοι, ἃς πηγὰς φασὶ τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. ἐξέσται δέ σοι ἰδόντι τὰ ἐλθόντα ἔτι καὶ περὶ τῆς ἀρπαγῆς 14 βουλευσασθαι. πρῶτον δέ, ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμοὺς θηραυροὺς πέμπε καὶ παραλαμβανέτωσαν οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων. ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα οὕτω συνήρесе ποιεῖν ὁ Κῦρος, ὥσπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖστος.

Τάδε δέ μοι πάντως, ἔφη, Κροῖσε, λέξον, πῶς σοι ἀποβέ- 15 βηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου· σοὶ γὰρ δὴ λέγεται πάννυ γε τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλλων καὶ σε πάντα ἐκείνῳ περ- θόμενον πράττειν. Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν· 16 νῦν δὲ πάντα τάναντία εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηνέχθη τῷ Ἀπόλλωνι. Πῶς δέ; ἔφη ὁ Κῦρος· δίδασκε· πάννυ γὰρ παράδοξα λέγεις. Ὅτι πρῶτον μὲν, ἔφη, ἀμελήσας ἐρωτᾶν τὸν 17 θεόν, εἰ τι ἐδεόμην, ἀπεπειρώμην αὐτοῦ, εἰ δύναιτο ἀληθεύειν. τοῦτο δ', ἔφη, μὴ ὅτι θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καλοὶ κἀγαθοί, ἐπειδὴν γινώσκιν ἀπιστοῦμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς ἀπιστοῦντας. ἐπεὶ μέντοι ἔγνω καὶ μάλα ἄτοπα ἐμοῦ ποιοῦντος καὶ πρόσω 18

12. ἀφανισθῆναι, d. i. ἀνδρα- ποδισθῆναι. — ἢ μὴν. S. zu II, 3, 12.

13. ἤξει σοι, an dich gelangen, dir gebracht werden wird. Vergl. τὰ ἐλθόντα §. 14. — εἰς νέωτα, für künftiges Jahr.

14. τὰ ἐλθόντα, nämlich καλὰ κἀγαθὰ oder κτῆματα. — ἐπὶ τοὺς, um sie zu holen. S. zu I, 6, 12.

16. νῦν δέ, nun aber, d. i. wie die Sache jetzt liegt, oder: wie ich es jetzt ansehe.

17. ἀμελήσας. S. zu V, 5, 21; hier ohne τοῦ vor d. Infin. wie ἐπιμέλωμαι Oekon. XI, 17. — ἀπε-

πειρώμην αὐτοῦ. Vergl. Herod. I, 46 ff. — μὴ ὅτι, ne dicam. B. 150, 3. K. 67, 14, Anm. 3. C. 622, 4. — ἀπιστοῦμενοι, erklärender Zusatz zu τούτῳ: nämlich, dass man ihnen misstraut. S. z. VI, 3, 1.

18. ἔγνω, wie αἰσθάνεσθαι, mit dem Genit. selten, statt mit dem Accus. des Participiums. Hom. II. IV, 357. Plat. Apol. p. 27 A. Vgl. Xen. Mem. I, 1, 11: οὐδείς — Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς — οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. — καὶ μάλα, gar sehr. S. zu I, 1, 1. — ἄτοπα versteht man

- 19 Δελφῶν ἀπέχοντος, οὕτω δὴ πέμπω περὶ παίδων. ὁ δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δ' ἐγὼ πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χροῦσά, πολλὰ δ' ἄργυρᾶ, πάμπολλα δὲ θύων ἐξίλασάμην ποτὲ αὐτόν, ὥς ἐδόκουν, τότε δὴ μοι ἀποκρίνεται ἐρω-
 20 τῶντι, τί ἂν μοι ποιήσαντι παῖδες γένοιντο· ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι ἔσονται. καὶ ἐγένοντο μὲν, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο, γενόμενοι δὲ οὐδὲν ὤνησαν. ὁ μὲν γὰρ κωφὸς ὦν διετέλει, ὁ δὲ ἄριστος γενόμενος ἐν ἀκμῇ τοῦ βίου ἀπώλετο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμφοραῖς πάλιν πέμπω καὶ ἐπερωτῶ τὸν θεόν, τί ἂν ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέστατα διατελέσαιμι· ὁ δέ μοι ἀπεκρίνατο,

Σαυτὸν γιγνώσκων εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.

- 21 ἐγὼ δὲ ἀκούσας τὴν μαντείαν ἥσθην· ἐνόμιζον γὰρ τὸ ῥᾶστόν μοι αὐτὸν προστάξαντα τὴν εὐδαιμονίαν διδόναι. ἄλλους μὲν γὰρ γιγνώσκειν τοὺς μὲν οἷόν τ' εἶναι, τοὺς δ' οὐ· ἑαυτὸν
 22 δὲ ὅστις ἐστὶ πάντα τινὰ ἐνόμιζον ἀνθρώπου εἰδέναι. καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ χρόνον, ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκάλουν μετὰ τὸν τοῦ παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις· ἐπειδὴ δὲ ἀνεπίσθην ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐφ' ὑμᾶς στρατεῦεσθαι, εἰς πάντα κίνδυνον ἦλθον· ἐσώθην μέντοι οὐδὲν κακὸν λαβών. οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνω ἑμαυτὸν μὴ

aus Herod. a. a. O., wo erzählt wird, Krösos habe Lammfleisch und Schildkrötenfleisch in einem Kessel zusammengekocht und in Delphi fragen lassen, was er jetzt thue.

19. ἀναθήματα. S. Herod. I, 50 f. — ποτέ, tandem aliquando.

20. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο, wie §. 22 οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε, wo οὐκ, wie hier das erste οὐδέ, den ganzen Satz negirt, dann durch οὐδέ, wie hier τοῦτο, so τάδε besonders negirt wird. Vergl. VIII, 7, 20. — κωφός. Bei der Einnahme von Sardes, als er sah, wie ein Perser den Krösos tödten wollte, bekam er plötzlich die Sprache und sagte Ὁρθρῶπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσαν. Herod. I, 85. — ἀπώλετο, auf der Jagd, wo ihn, den Atys, Adrast durch den Fehlwurf nach einem Eber tödtet. Herod. I, 43.

— Σαυτὸν γιγνώσκων. Vergl. Memor. IV, 2, 24: κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναφ πον γεγραμμένον τὸ Γνώθι σαυτόν; — περάσεις, nämll. τὸν βίον. Vergl. Memor. II, 1, 31: ἐπιπόνως διὰ γήρας περῶντες.

21. τὸ ῥᾶστον. Denselben Glauben tadelt am Euthydemos Sokrates Memor. IV, 2, 24 ff. — ἄλλους — τοὺς μὲν — τοὺς δ'. S. zu I, 1, 1. — ἑαυτὸν δὲ ὅστις ἐστὶ — εἰδέναι. S. zu I, 1, 6. Ueber πάντα τινὰ vergl. zu I, 1, 1.

22. οὐδὲν ἐνεκάλουν — ταῖς τύχαις, ich hatte mich in nichts über — zu beklagen. — εἰς πάντα κίνδυνον, in die höchste Gefahr. Vergl. zu Hellen. V, 4, 29. — ἐσώθην. Ueber die Sache s. IV, 2, 29 ff. — τάδε geht auf das Vorhergehende, ein seltener Gebrauch, ist aber zu verstehen: das, wovon ich hier rede. B. 127,

ικανον ὑμῖν μάχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ θεῷ ἀπῆλθον καὶ αὐ-
 τὸς καὶ οἱ σὺν ἐμοί. νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπὸ τε πλούτου τοῦ 23
 παρόντος διαθροπτόμενος καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μου προστάτην
 γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δώρων ὧν ἐδίδουσάν μοι καὶ ὑπ' ἀνθρώ-
 πων, οἱ με κολακεύοντες ἔλεγον, ὥς, εἰ ἐγὼ ἐθέλοιμι ἄρχειν,
 πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοντο καὶ μέριστος ἂν εἶην ἀνθρώπων,
 ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώμενος, ὥς εἵλοντό με πάντες
 οἱ κύκλῳ βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδεξάμην τὴν
 στρατηγίαν ὥς ἱκανὸς ὢν μέριστος γενέσθαι, ἀγνοῶν ἄρα ἔμαν- 24
 τόν, ὅτι σοὶ ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ᾤμην εἶναι, πρῶτον μὲν ἐκ
 θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφυκότι, ἔπειτα δ'
 ἐκ παιδὸς ἀρετὴν ἀσχοῦντι· τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω
 τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα ἅμα τε βασιλέα καὶ ἐλεύθερον γενέ-
 σθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. ἀλλὰ 25
 νῦν δὴ, ἔφη, ὦ Κῦρε, γιγνώσκω μὲν ἔμαντόν· συ δ', ἔφη,
 δοκεῖς ἐτι ἀληθεύσειν τὸν Ἀπόλλω, ὥς εὐδαίμων ἔσομαι γιγνώ-
 σκων ἔμαντόν; σὲ δὲ ἐρωτῶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἄριστ' ἂν μοι δο-
 κεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι· καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι.

Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Βουλὴν μοι δὸς περὶ τούτου, ὦ Κροῖσε· 26
 ἐγὼ γάρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐδαιμονίαν οἰκτεῖρω τέ σε
 καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναικὰ τε ἔχειν, ἣν εἶχες, καὶ τὰς θυγα-
 τέρας, ἀκούω γάρ σοι εἶναι, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράπον-
 τας καὶ τράπεζαν, σὺν οἷαπερ ἐζήτε· μάχας δέ σοι καὶ πολέ-
 μους ἀφαιρῶ. Μὰ Δία μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ 27

1, 6. K. 51, 7, Anm. 3. — ἱκανόν, nāml. ὄντα. Es konnte auch heissen ἔγνων μὴ ἱκανὸς ὢν. Vergl. zu V, 2, 8. Beide Constructionen neben einander bei οἶδα finden sich I, 4, 4.

23. αὖ πάλιν. S. zu I, 6, 13. — ὑπὸ τοιούτων δέ. S. zu I, 6, 41.

24. ἄρα. Vergl. zu I, 3, 10. — ὅτι, dasz, insofern als. — ἐκ θεῶν. S. zu I, 2, 1. — διὰ βασιλέων πεφυκότι, der du eine lange Reihe von Königen zu Vorfahren hast. — τὸν πρῶτον, nach Herod. I, 7 u. 8. Gyges. — βασιλεύσαντα. S. zu I, 1, 4. — ἅμα τε βασιλέα, häufige Umstellung statt ἅμα βασιλέα τε. — ἐλεύθερον γενέσθαι. Er war,

bevor er König wurde, ein Unfreier, ein δοῦλος.

25. ἐτι ἀληθεύσειν — ὥς, sich noch als wahrhafter Prophet zeigen wird mit seinem Ausspruch, dasz ich —. — καὶ γὰρ — ποιῆσαι, denn du hast jetzt die Macht, mich glücklich zu machen.

26. Βουλὴν, Zeit zur Ueberlegung, wie Herod. VII, 12: νυντὶ βουλὴν διδοὺς εὐρίσκει. — ἣν εἶχες, das Imperfect, denn sie ist jetzt Gefangene und Eigenthum des Kyros. — τράπεζαν, wie VIII, 6, 11, dort durch den Zusatz τρέφονσα u. τ. λ. erklärt. — σοι — ἀφαιρῶ, nehme ich dir ab (zu deinem Besten). Vergl. VII, 1, 44.

27. ἐμοὶ hängt ab von ἀποκρί-

ἐτι βουλευόν ἀποκρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας· ἐγὼ γὰρ ἤδη σοι λέγω, ἣν ταῦτά μοι ποιήσης, ἃ λέγεις, ὅτι ἦν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνέμιζον εἶναι βιοτήν καὶ ἐγὼ συνεγρί-
 28 γνωσκον αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διάξω. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε· Τίς δὴ ὁ ἔχων ταύτην τὴν μακαρίαν βιοτήν; Ἡ ἐμὴ γυνή, εἶπεν, ὦ Κῦρε· ἐκεῖνη γὰρ τῶν μὲν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετεῖχε, φροντίζων δέ, ὅπως ταῦτα ἔσται, καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετὴν αὐτῇ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν ὥσπερ ἐγὼ ἦν ἐφίλουν μάλιστα ἀνθρώπων, ὥστε τῷ Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι
 29 δοκῶ χαριστήρια ὀφειλῆσθαι. ἀκούσας δ' ὁ Κῦρος τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν, ἦγε δὲ τὸ λοιπὸν ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτε ἄρα καὶ χρήσιμόν τι νομίζων αὐτὸν εἶναι εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως ἡγούμενος.

3 Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὕστεραίᾳ καλέσας ὁ Κῦρος τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησαυροὺς παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν, ὅποσα παραδοίῃ Κροῖσος χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν ὅποια ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα τὰλλα χρήματα παραδεχομένους ἐν ζυγαστροῖς στήσαντας ἐφ' ἀμαξῶν ἐπισκευάσαι καὶ διαλαχόντας τὰς ἀμάξας κομίζειν ὅποι-
 περ ἂν αὐτοὶ πορεύωνται, ἵνα, ὅπῃ καιρὸς εἴη, διαλαμβάνοιεν
 2 ἕκαστοι τὰ ἄξια. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν.

Ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, Εἰπατέ μοι, ἔφη, ἐώρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάταν; θαυμάζω γάρ,
 3 ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς νῦν οὐδαμοῦ φαίνεται. τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπεκρίνατο, ὅτι Ὡ δέσποτα, οὐ ξῆ, ἀλλ'

νασθαι. Sinn: ich bedarf weiter keiner Antwort. — βιοτήν, dichterisches Wort. S. zu I, 2, 1.

28. οὕτω δὴ, so nun, geht auf das Vorhergehende: ihm entspricht nicht etwa ὥσπερ. — ὥσπερ ἐγὼ, näml. κατεσκευάζων. — ἀνθρώπων. Vergl. II, 2, 17.

29. ἦγε, Andere ἦγετο, führte ihn mit sich. Es wird in diesem Sinn ἄγειν und ἄγεσθαι promiscue gebraucht. — ἄρα, etwa. S. zu I, 3, 17.

3. Inhalt: Die Schätze des Kroisos werden in Empfang genommen.

Kyros erfährt den Tod des Abra-
 datas u. die Trauer der Pantheia. Kyros eilt zur Trauerstätte, nimmt Theil und spricht Trost zu. Nach seiner Entfernung tödtet sich Pantheia über der Leiche ihres Gatten.

1. τοὺς θησαυροὺς, mit Bezug auf VII, 2, 14. — ὅποσα. Daraus ist ἐν τούτων zu πρῶτον μὲν — ἐξελεῖν zu ergänzen. Ueber die Sache vergl. IV, 5, 14. 51. — ἔπειτα. S. zu I, 4, 11. — αὐτοί, im Gegensatz zu τὰς ἀμάξας, wir sagen bloß: wohin sie zögen.

3. ὅτι führt die directe Rede

ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν ἐμβαλὼν τὸ ἄρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι πλὴν τῶν ἐταίρων αὐτοῦ ἐξέκλιναν, ὥς φασιν, ἐπεὶ τὸ στίφος εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. καὶ νῦν γε, ἔφη, 4 λέγεται αὐτοῦ ἡ γυνὴ ἀνελομένη τὸν νεκρὸν καὶ ἐνθεμένη εἰς τὴν ἀρμάμαξαν, ἐν ἧπερ αὐτὴ ὤχεϊτο, προσκεκομικέναι αὐτὸν ἐνθάδε ποιὸς πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. καὶ τοὺς μὲν εὐνού- 5 χους καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὀρύττειν φασὶν ἐπὶ λόφου τινὸς θήκην τῷ τελευτήσαντι· τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὡς κάθηται χαμαὶ κεκοσμηκυῖα οἷς εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνασι. ταῦτα ἀκούσας ὁ Κῦρος ἐπαί- 6 σατο ἄρα τὸν μηρόν καὶ εὐθὺς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον λαβὼν χιλίους ἱππέας ἤλανεν ἐπὶ τὸ πάθος. Γαδάταν δὲ 7 καὶ Γωβρούαν ἐκέλευσεν ὅ τι δύναιντο λαβόντας καλὸν κόσμημα ἀνδρὶ φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τετελευτηκότι μεταδιώκειν· καὶ ὅστις εἶχε τὰς ἐπομένας ἀγέλας, καὶ βοῦς καὶ ἵππους εἶπε τούτῳ καὶ ἅμα πρόβατα πολλὰ ἐλαύνειν ὅπῃ ἂν αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὡς ἐπισφραγίῃ τῷ Ἀβραδάτῃ.

Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην καὶ τὸν νε- 8 κρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει καὶ εἶπε· Φεῦ, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ, οἴχῃ δὴ ἀπολιπὼν ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδε- ξιοῦτο αὐτόν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νεκροῦ ἐπηκολούθησεν· ἀπεκέ- 9 κοπτο γὰρ κοπίδι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. ὁ δὲ ἰδὼν πολὺ ἔτι μᾶλλον ἠλγησε· καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύρατο καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα καὶ πάλιν ὡς οἶόν τ' ἦν προσήρμοσε, καὶ εἶπε· Καὶ τᾶλλα τοί, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχει·

ein. S. zu I, 6, 18. — οἱ δ' ἄλλοι — ἐξέκλιναν. S. VII, 1, 30.

4. ἔφη, fuhrer fort. — ἡ γυνή, Pantheia. — πρὸς τὸν Πακτωλόν, um die Leiche zu waschen.

5. τὴν — γυναῖκα — ὡς κάθηται. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6.

6. ἐπαίσατο ἄρα τὸν μηρόν, als Zeichen der Trauer, wie Hom. Od. XIII, 198: ὥμωξέν τ' ἄρ' ἐπειτα καὶ ὦ πεπλήγετο μηρῷ χερσὶ καταπρηνέσθ'. — II, XII, 162 u. a. ἄρα bezeichnet das rasche Eintreten der den Umständen entsprechenden Handlung. Vergl. zu I, 3, 2. — τὸ πάθος. S. zu VI, 4, 20.

7. ὅστις, scheinbar gleich ὅς,

doch nähert sich auch hier dem zu II, 1, 21 erwähnten Gebrauch. Vergl. Ages. IV, 5: ὅστις δ' ἤρεϊτο καὶ σὺν αὐτῷ τῷ γενναίῳ μειονεκεῖν ἢ σὺν τῷ ἀδίκῳ πλέον ἔχειν, πῶς οὗτος οὐκ ἂν πολὺ τὴν αἰσχρό- κέρδειαν ἀποφεύγοι; S. Kr. 51, 8, 2 u. 3. — εἶχε, unter sich hatte. — ἵππους. S. zu VIII, 3, 12. — εἶπε, liesz er sagen, er solle —. ἐπισφραγίῃ τῷ Ἀβραδάτῃ, dem Abr. zu Ehren, wie §. 11. Vergl. VIII, 7, 27.

8. ψυχὴ, — ἀπολιπὼν, per syn- sin wie Hom. Od. XI, 90: ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ Θηβαίων Τερεσίαο, χρύ- σεον σκήπτρον ἔχων.

10. τᾶλλα, die übrigen Theile

- 10 ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτα, ἔφη, οἶδ' ὅτι δι' ἐμὲ οὐχ ἥμιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διὰ σέ, ὦ Κῦρε, οὐδὲν ἦττον· ἐγὼ τε γὰρ ἡ μῶρα πολλὰ διεκελευόμην αὐτῷ οὕτω ποιεῖν, ὅπως σοι φίλος ἄξιος λόγου φανείη, αὐτός τε οἶδ' ὅτι οὗτος οὐ τοῦτο ἐνενοίει, ὅ τι πείσοιτο, ἀλλὰ, τί ἂν ποιήσας σοι χαρίσαιτο. καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν,
- 11 ἐγὼ δ' ἡ παρακελευομένη ζῶσα παρακάθημαι. καὶ ὁ Κῦρος χρόνον μὲν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα δὲ ἐφθέρξατο· Ἄλλ' οὗτος μὲν δῆ, ὦ γύναι, ἔχει τὸ κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε· σὺ δὲ λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμει αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ· παρῇν δὲ ὁ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας πολὺν καὶ καλὸν κόσμον φέροντες· ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι, ὅτι οὐδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τὸ μνημα πολλοὶ χάσουσιν ἀξίως
- 12 ἡμῶν καὶ ἐπισφράγισται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ. καὶ σὺ δέ, ἔφη, οὐκ ἐρημος ἔσῃ, ἀλλ' ἐγὼ σε καὶ σφροσύνης ἔνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τᾶλλα τιμήσω καὶ συστήσω ὅστις ἀποκομιεῖ σε ὅποι ἂν αὐτὴ ἐθέλῃς· μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ἐμέ, πρὸς ὅντινα χορήξεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, Ἄλλὰ θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε οὐ μὴ σε κρύψω, πρὸς ὅντινα
- 13 βούλομαι ἀφικέσθαι. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' εἰπὼν ἀπῆει, κατοικτείρων τήν τε γυναικα, οἷον ἀνδρὸς στέροιτο, καὶ τὸν ἄνδρα, οἷαν γυναικα καταλιπὼν οὐκέτ' ὄψοιτο. ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνούχους ἐκέλευσεν ἀποστήναι, ἕως ἄν, ἔφη, τόνδ' ἐγὼ ὀδύρωμαι ὥς βούλομαι· τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὰν ἀποθάνῃ, περικαλύψαι αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα
- 14 ἐν ἐνὶ ἱματίῳ. ἡ δὲ τροφὸς πολλὰ ἱκετεύουσα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἦνυτε καὶ χαλεπαίνουσιν ἐώρα, ἐκάθητο κλαίονσα.

des Körpers. — οὐχ ἥμιστα, am meisten. S. zu VII, 1, 17. — ὅ τι — τί, wie ὅπως — πῶς IV, 3, 19, ὁποῖον — ποῖον Mem. IV, 4, 13 u. a. S. zu I, 6, 43. — οὖν. S. zu I, 4, 19. — ἡ παρακελευομένη sagt mehr als ἡ παρεκελευόμην, etwa: die Mahnerin, besonders neben ζῶσα, mit bitterer Ironie gegen sich selbst.

11. λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμει, nimm diesz und schmücke damit. — παρῇν, nur nach dem ersten Subject construiert, nach bei-

den dann φέροντες. Vergl. Anab. VII, 1, 40: προσελθὼν δὲ Τιμασίῳ — καὶ Νέων — καὶ Κλεάνωρ — ἔλεγον. Kr. 63, 4. — ἀνδρὶ ἀγαθῷ, näml. ἐπισφραγῆναι.

12. συστήσω, vgl. IV, 5, 58: commendabo te. — μόνον. S. zu IV, 2, 7. — οὐ μὴ. S. zu III, 2, 8.

13. οἷον, für ὅτι τοιούτον, oder abhängig von einem in κατοικτείρων mit eingeschlossenen Begriff des Erwägens (Kr. 51, 13, 17). — ἐν ἐνὶ ἱματίῳ. Vergl. ἐν ὅπλοις III, 3, 10.

ἡ δὲ ἀκινάκην πάλαι παρασκευασαμένη σφάττει ἑαυτὴν καὶ ἐπιθεῖσα ἐπὶ τὰ στέθρα τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω ὥσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέστειλεν. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ᾗσθητο 15 τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἐκπλαγείς ἵεται, εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ εὐνοῦχοι ἰδόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες σπασάμενοι κἀκείνοι τοὺς ἀκινάκας ἀποσφάττονται οὐπὲρ ἔταξεν αὐτοὺς ἐστηκότες. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἐπλησίασε τῷ πάθει, ἀγασθείς τε 16 τὴν γυναικὰ καὶ κατολοφυράμενος ἀπῆει· καὶ τούτων μὲν ἡ εἰκὸς ἐπεμελήθη, ὡς τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνῆμα ὑπερμέγεθες ἐχώσθη, ὡς φασιν.

Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κᾶρες καὶ πολεμοῦντες 4 πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἐν ἐχρτοῖς χωρίοις, ἐκάτεροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κῦρος αὐτοὺς μὲν μένων ἐν Σάρδεσι μηχανὰς ἐποιεῖτο καὶ κοιούς, ὡς τῶν μὴ πειθομένων ἐρείψων τὰ τεῖχη, Ἀδούσιον δὲ ἄνδρα Πέρσῃν καὶ τᾶλλα οὐκ ἄφρονα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάνυ δὴ εὐχαριν, πέμπει ἐπὶ τὴν Καρίαν, στράτευμα δούς· καὶ Κίλικες δὲ καὶ Κύπριοι πάνυ προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. ὧν ἕνεκα 2 οὐδ' ἐπεμψε πώποτε Πέρσῃν σατράπην οὔτε Κιλικῶν οὔτε Κυπρίων, ἀλλ' ἤρουν αὐτῷ αἰεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες· δα-

15. εἰ, ob. — κἀκείνοι, nachdrücklich für καὶ αὐτοί. Kr. 51, 7, 12. — ἔταξεν, naml. Pantheia. — Nach ἐστηκότες findet sich in den Hdschr. folgendes spätere Einschiesel, das Dindorf zuerst gestrichen hat: καὶ νῦν τὸ μνῆμα μέγχι [τοῦ νῦν] τῶν εὐνοῦχων κηχῶσθαι λέγεται· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἄνω στήλῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα, κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγονσι στήλας καὶ ἐπιγεγράφθαι σκηπτῶν.

16. πάθει, Unglücksstätte. Vergl. §. 6. — τούτων, Pantheia und die Eunuchen. §. 6. — τῶν καλῶν, Ehren der Bestattung.

4. Inhalt: Kyros, mit der Eroberung der festen Plätze in Lydien beschäftigt, wird von zwei streitenden Parteien in Karien zu Hülfe gerufen. Er schickt den Adusios, der sich durch List der Festungen

beider Parteien bemächtigt, diese aber mit einander versöhnt und beide sich zum Danke verpflichtet. Hystaspas u. Adusios unterwerfen Kleinphrygien. Kyros in Begleitung des Krösos, der ein Verzeichnis der überlieferten Schätze überreicht, bricht mit sammt den Lydern auf, besiegt unterwegs was Widerstand leistet und langt vor Babylon an.

1. οἱ Κᾶρες, Vergl. Herod. I, 171 ff. — ἐκάτεροι. Es standen sich zwei Parteien gegenüber. — ἐποιεῖτο. S. zu I, 4, 18. — Ἀδούσιον. Nach Herod. war es Harpagos, der die Karer unterwarf.

2. αἰεὶ. S. zu V, 3, 45. — δασμόν. So auch VIII, 6, 8: aber nach Herod. III, 89 empfangen Kyros und Kambyzes nur freiwillige Geschenke von den Kilikern und Kypriern und erst Dareios Hystaspas legte ihnen bestimmte Steuern

- σμον μέντοι ἐλάμβανε καὶ στρατιάς ὁπότε δέοιτο, ἐπήγγελλεν
 3 αὐτοῖς. ὁ δὲ Ἀδούσιος ἄγων τὸ στράτευμα ἐπὶ τὴν Καρίαν
 ἦλθε, καὶ ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν παρήσαν πρὸς αὐτὸν
 ἔτοιμοι ὄντες δέχεσθαι εἰς τὰ τεῖχη ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασια-
 ζόντων. ὁ δὲ Ἀδούσιος πρὸς ἀμφοτέροισι ταῦτα ἐποίει· δικαιο-
 τερά τε ἔφη λέγειν τούτους, ὁποτέρους διαλέγοιτο, λαθεῖν τε
 ἔφη δεῖν τοὺς ἐναντίους φίλους σφᾶς γενομένους, ὥς δὴ οὐ-
 τως ἂν μᾶλλον ἐπιπεσὼν ἀπαρσκευόισι τοῖς ἐναντίοις. πιστὰ
 δ' ἡξίου γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὁμόσαι ἀδόλως τε δέξα-
 σθαι εἰς τὰ τεῖχη σφᾶς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ Κύρου καὶ Περσῶν·
 αὐτὸς δὲ ὁμόσαι θέλειν ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ'
 4 ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀμφοτέροις λάθρα
 ἑκατέρων νύκτα συνέθετο τὴν αὐτήν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσῆλατο
 εἰς τὰ τεῖχη καὶ παρέλαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ
 ἡμέρᾳ καθεζόμενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ ἐκάλεσεν ἑκα-
 τέρων τοὺς ἐπικαιρίους. οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους ἡχθέσθησαν,
 5 νομίζοντες ἐξηπατῆσθαι ἀμφοτέροι. ὁ μέντοι Ἀδούσιος ἔλεξε
 τοιάδε· Ἐγὼ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὥμοσα ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ
 τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἰ μὲν οὖν ἀπολῶ ὁποτέ-
 ρους ὑμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰσεληλυθῆναι Καρῶν· ἦν δὲ
 εἰρήνην ὑμῖν ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν ἐργάζεσθαι ἀμφοτέροις
 τὴν γῆν, νομίζω ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ παρῆναι. νῦν οὖν χρὴ ἀπὸ
 τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπιμύνησθαι τε ἀλλήλοις φιλικῶς, ἐργάζεσθαι
 τε τὴν γῆν ἀδεῶς, διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλή-
 λων· ἦν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπιχειρῇ, τούτοις Κῦρός
 6 τε καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα πολέμιοι. ἐκ τούτου πύλαι μὲν ἀνεωγ-

auf. — ἐπήγγελλεν, näml. στρατιάν, imperabat.

3. παρήσαν πρὸς. S. zu I, 2, 4. — δικαιοτέρα — ἔφη λέγειν, er gab Recht. — διαλέγοιτο, opt. wie nach ὁπότε. S. zu I, 3, 10. — φίλους σφᾶς γενομένους, dass sie (Adusios und die Seinen und die, mit denen er eben verhandelte) Freunde geworden seien. — ὥς δὴ ἂν — ἐπιπεσὼν, d. i. ὅτι — ἂν — ἐπιπέσοι oder ἐπιπεσεῖν ἂν δύναιτο. — δῆ, quippe. — πιστὰ, wie III, 2, 23. — ἀδόλως, wie IV, 4, 11. — δέξασθαι, ohne gedachte Zeitbestimmung. Dindorf: δέξεσθαι.

S. d. Krit. Anh. — σφᾶς. Adusios und sein Heer. — αὐτὸς — θέλειν, von einem aus ἡξίου zu ergänzen- den ἔφη abhängig.

4. ἀμφοτέροις, mit συνέθετο zu verbinden. — εἰσῆλατο, rückte schnell ein. — εἰς τὸ μέσον, näml. τῶν ἐρυμάτων ἀμφοτέρων. — τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 12.

5. ὁποτέρους. S. zu III, 2, 22. — διδόναι — καὶ λαμβάνειν, zur Ehe. — τις — τούτοις, wie τις — αὐτοῖς I, 2, 2.

6. πύλαι, ohne Artikel hat den Sinn: alles was Thor heissen konnte.

μέναι ἦσαν τῶν τειχῶν, μεσται δὲ αἱ ὁδοὶ πορευομένων παρ' ἀλλήλους, μεστοὶ δὲ οἱ χώροι ἐργαζομένων· ἐορτὰς δὲ κοινῇ ἦρον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. ἐν δὲ τούτῳ ἦκον οἱ παρὰ Κύρου ἐρωτῶντες, εἴ τι στρατιᾶς προσδέοιτο ἢ μηχανημάτων· ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἔχειν ἀλλαχόσε χρῆσθαι στρατιᾷ· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε τὸ στράτευμα, φρουροὺς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπὼν. οἱ δὲ Κῆρες ἰκέτεον μένειν αὐτόν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤθελε, προσέπεμψαν πρὸς Κύρον δεόμενοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σατράπην.

Ὁ δὲ Κύρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλκει Ὑστάσπαν στράτευμα ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλήσποντον. ἐπεὶ δ' ἦκεν ὁ Ἀδούσιος, μετάγειν αὐτον ἐκέλευσεν ἥπερ ὁ Ὑστάσπας προώχeto, ὅπως μᾶλλον πείθονται τῷ Ὑστάσπῃ, ἀκούσαντες ἄλλο στράτευμα προσιόν. οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦν-⁹ τες πολλὰ δόντες δῶρα διεπράξαντο, ὥστε εἰς μὲν τὰ τεῖχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν ὅποι Κύρος ἐπαγγέλλοι. ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς παρε-¹⁰ σκευάζετο μὲν ὡς καθέξων τὰ ἐρυμνὰ καὶ οὐ πεισόμενος καὶ παρήγγειλεν οὕτως· ἐπεὶ δὲ ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ὕπαρχοι καὶ ἐξημος ἐγίνετο, τελευτῶν εἰς χεῖρας ἦλθεν Ὑστάσπας ἐπὶ τῇ Κύρου δίκῃ. καὶ ὁ Ὑστάσπας καταλιπὼν ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυ-¹¹ ρὰς Περσῶν φρουρὰς ἀπῆει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτοῦ καὶ Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστὰς. ὁ δὲ Κύρος ἐπέστειλεν Ἀδουσίῳ συμμίζαντα πρὸς Ὑστάσπαν τοὺς μὲν ἐλομένους Φρυγῶν τὰ σφέ-¹¹ τερα σὺν τοῖς ὅπλοις ἄγειν, τοὺς δ' ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν,

7. οἱ παρὰ Κύρον. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. Doch ist hier der Artikel unverständlich. — ὅτι — ἔχειν. S. zu I, 6, 18. Hier wie auch II, 4, 15 kann von Anakoluthie nicht die Rede sein. — ἀλλαχόσε χρῆσθαι, prägnant für ἀλλαχόσε ἀπ᾽ ἑαυτῶν χρῆσθαι.

8. τὴν περὶ Ἑλλήσποντον, denn es gab zwei Phrygien. S. I, 1, 4. II, 1, 5. IV, 2, 30. — πείθονται. Das Subject aus Φρυγίαν zu entnehmen. Vergl. III, 3, 15: τὴν πολεμίαν — ἐκείνων.

9. ἀποφέρειν. S. zu II, 4, 12. — στρατεύειν. In derselben Verbindung steht συστρατεύεσθαι III, 1, 10.

10. παρήγγειλεν, seinen Untergebenen. — τελευτῶν, zuletzt. — εἰς χεῖρας Ὑστ., gab sich in die Gewalt des H. — ἐπὶ δίκῃ, ut iudicium esset penes Cyrum.

11. τὰ σφέτερα, ihre (der Perser) Partei. — πολεμεῖν, nämlich σφίσι, den Persern. — τούτων. Man erwartet τούτους. Der Genitiv steht wohl wegen der folgenden Accusative, nach der Construction ἀφαιρείσθαι τινός τι (Kr. 47, 13, 11). Doch tritt auch sonst in solchen Fällen der Epanelepsis ein anderer Casus ein. S. I, 6, 16: τὸ γὰρ — κἀμιν —, τούτου — δεῖ μέλειν. — ἀφελόμενος, beide nun vereinigte Feldherrn.

τούτων ἀφελομένους τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα σφενδόνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἔπεσθαι.

- 12 Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποιοῦν. Κῦρος δὲ ὠρμάτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν πεξὴν καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἀμάξας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. ἦκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς ὅσα ἐν ἐκάστη ἦν τῇ ἀμάξῃ· καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα εἶπε, Ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὦ Κῦρε, εἶση τὸν τέ σοι
 13 ὀρθῶς ἀποδιδόντα ἃ ἄρει καὶ τὸν μῆ. καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν· Ἀλλὰ σὺ μὲν καλῶς ἐποίεις, ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἐμοίγε μὲντοι ἄξουσιν τὰ χρήματα οἵπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἄξιοί εἰσιν· ὥστε, ἦν τι καὶ κλέψωσι, τῶν ἑαυτῶν κλέψονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἰδεῖεν τῶν ἐπιτρόπων οἳ τε σῶα αὐτοῖς ἀποδιδόεν οἳ τε μῆ.
 14 ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν οὓς μὲν ἐώρα καλλωπιζομένους καὶ ὅλοις καὶ ἵπποις καὶ ἄρμασι καὶ πάντα πειρωμένους ποιεῖν, ὅ τι ᾤοντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὅλοις· οὓς δὲ ἐώρα ἀχαρίτως ἐπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευομένοις, τὰ δὲ ὅπλα κατέκλεψεν.
 15 σφενδόνας δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἔπεσθαι. καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειρίων γενομένων σφενδονῶν ἠνάγκασε μελετᾶν, νομίζων τοῦτο τὸ ὅπλον δουλικώτατον εἶναι· σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἔστιν ἔνθα ἰσχυρῶς ὠφελῶσιν σφενδονῆται παρόντες. αὐτοὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μένειαν πάνν ὀλίγους ὁμόσε ἰόντας σὺν ὅλοις ἀρχεμάχοις.
 16 Προῖων δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος κατεστρέψατο μὲν Φρύγας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποίησατο Ἀραβίους· ἐξέπλησε δὲ ἀπὸ πάντων

12. ἦκε, aderat, in Sardes, ehe Kyros aufbrach.

13. τῶν ἑαυτῶν, Genitiv von τὰ ἑαυτῶν. Vergl. VI, 1, 15: τῶν ἐκείνων ὄχρων.

14. πάντα — ὅ τι. S. zu I, 6, 11. ὅ τι ist nicht Subjects- sondern Objects-Accus. zu χαριεῖσθαι. — αὐτῶν. S. zu III, 2, 15. — τοῖς συστρατευομένοις, nicht ganz dasselbe als τούτοις, οἱ πρώτοι συνεστρα-

τεύοντο. Vergl. zu ἡ παρακλενομένη VII, 3, 10. Ueber die Sache s. I, 5, 5 und vergl. V, 4, 32. — καὶ τούτους, wie die §. 11 erwähnten Phryger.

15. δουλικώτατον. Vergl. zu II, 1, 18. — ἔστιν ἔνθα, est ubi.

16. τὴν ἐπὶ B., näml. ὁδόν. — Ἀραβίους. S. zu II, 1, 5. — ἐξέπλησε — ἱππέας, brachte die Zahl der Reiter auf —, d. i. machte

τούτων Περσῶν μὲν ἱππέας οὐ μείον τετρακισμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε· καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο παμπόλλους μὲν ἱππέας ἔχων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σφενδονήτας δὲ ἀναριθμήτους.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε μὲν 5 πᾶν τὸ στρατεύμα περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλανε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. 2 ἐπεὶ δὲ κατεθεάσατο τὰ τείχη, ἀπάγειν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως. ἐξελθὼν δὲ τις αὐτόμολος εἶπεν, ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὁπότε ἀπάγοι τὸ στρατεύμα· καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθενὴς ἐδόκει εἶναι ἢ φάλαγξ. καὶ οὐδὲν θαυμαστόν ἦν οὕτως ἔχειν· περὶ γὰρ πολὺν τεῖχος κυκλουμένοις ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγων τὸ βάθος 3 γενέσθαι τὴν φάλαγγα. ἀκούσας οὖν ὁ Κῦρος ταῦτα, στὰς 3 κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν παρήγγειλεν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἐκατέρωθεν τοὺς ὀπλίτας ἀναπτύσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπέναι παρὰ τὸ ἐστικὸς τοῦ στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἐκατέρωθεν τὸ ἄκρον κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. οὕτως οὖν ποιοῦντων οἱ τε μένοντες εὐθὺς θαρραλεώτεροι 4

beritten. Vergl. ἱππέας ἐξεπλήρωσε V, 3, 24. — μείον τετρ. S. zu II, 1, 6.

5. Inhalt bis §. 36: Kyros stellt seine Truppen in verdoppelter Linie auf und führt sie so von Babylon weg in's Lager. Er umgiebt die Stadt von der Stelle, wo der Flusz in sie einfließt, bis zu der, wo er herausfließt, mit einem Graben, lässt daneben Thürme errichten und trifft sonstige Anstalten, als ob er die Stadt durch eine lange Belagerung zur Uebergabe zwingen wollte. In der Nacht nach einem Feste, das in Babylon gefeiert wurde, wird das Erdreich zwischen Flusz und Graben durchstoßen und so das Wasser in den letzteren geleitet. So dringt das Heer durch das trockene Fluszbett in die Stadt. Was ihm entgegentritt, wird niedergehauen und der König selbst in seinem Palast getödtet. Die Citadellen werden übergeben, die Waf-

fen abgeliefert. Die Beute wird vertheilt. Die Babylonier werden zinspflichtig und den Siegern unterthan.

1. μὲν — ἔπειτα, wie II, 3, 22. — ἐπικαιρίοις. S. zu III, 3, 12.

2. ἀπάγειν παρεσκευάσατο d. h. er formirte aus der Kreislinie zunächst wieder eine φάλαγξ in gerader Linie. — πολὺν τεῖχος. Nach Herod. I, 178 bildete die Stadt Babylon ein gleichseitiges Viereck von ungefähr 12, nach Diodor. II, 7 von etwa 9 geographischen Meilen Umfang. — ἐπ' ὀλίγων τὸ βάθος, wenige Mann tief.

3. στὰς κατὰ μέσον. Kyros steht in der Mitte der Phalanx. Bis sie an diesem Punkt zusammen treffen, mussten die beiden Flügel rechts- und linksum machen und hinter der Mitte der Phalanx, welche stehen blieb, aufmarschiren und dann Fronte machen.

4. ποιοῦντων. S. zu III, 3, 54.

ἐγίνοντο ἐπὶ διπλασίῳ τὸ βάθος γιγνόμενοι, οἱ τ' ἀπιόντες ὡσαύτως θαρραλεώτεροι· εὐθὺς γάρ οἱ μένοντες ἀντ' αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους ἐγίνοντο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγεννημένοι, οἳ τε ἀπεληλυθότες διὰ τοὺς ἔμπροσθεν, οἳ τε ἔμπροσθεν διὰ⁵ τοὺς ὀπισθεν προσγεγεννημένους. ἀναπτυχθείσης δ' οὕτω τῆς φάλαγγος ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάχθαι· ἡ δ' οὕτως ἔχουσα τάξεις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐδόκει εὖ παρεσκευάσθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνῆτες οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων αἰεὶ ἐγγύτερον ἐγίνοντο τοῦ ἄρχοντος τοσοῦ-⁶ τῷ, ὅσῳ ἡ φάλαγξ βραχυτέρα ἐγίνετο ἀναδιπλουμένη. ἐπεὶ δὲ οὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπήεσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα· ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, στραφέντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μετεβάλλοντο ἐπ' ἀσπίδα καὶ ἴσταντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες· ὅσῳ δὲ προσωτέρῳ ἐγίνοντο, τόσῳ δὲ μαυότερον μετεβάλλοντο. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐδόκουν εἶναι, ξυνεῖρον ἀπιόντες, ἔστε⁷ ἐπὶ ταῖς σκιναῖς ἐγένοντο.

Ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους καὶ ἔλεξεν· "Ἄνδρες σύμμαχοι, τεθεάμεθα μὲν κύκλῳ τὴν πόλιν· ἐγὼ δέ, ὅπως μὲν ἂν τις τείχη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος ἔλοι, οὐκ ἐνορᾶν μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλείονες ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσὶν, ἐπείπερ οὐ μάχονται ἐξιόντες, τοσοῦτ' ἂν θάπτον λιμῷ αὐτοὺς ἡγοῦμαι ἁλῶναι. εἰ μὴ τιν' οὖν ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τοῦτ' πολιορκητέους

— ἀντ' αὐτῶν. Die Flügel die vorher dem Feinde ebenso wie die Mitte unmittelbar gegenüberstanden, stehen nun hinter dieser.

5. ἀνάγκη, nothwendige Folge. Denn die πρωτοστάται der beiden Flügel bilden nun die hinterste Reihe, eine Stellung, die der Mem. III, 1, 8 gegebenen Vorschrift entspricht. Vergl. oben VI, 3, 25. — οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων, die auf den Flügeln, ἀπὸ, insofern sie von den Flügeln aus zu operiren haben. Vergl. zu II, 2, 6. — ἀναδιπλουμένη, durch die Verdoppelung.

6. ἐπὶ πόδα. S. zu III, 3, 69. — στραφέντες, nämll. ἀπήεσαν. — ἐπ' ἀσπίδα, linksum. — τόσῳ durch δὲ lebhaft hervorgehoben. S. Classen zu Thuk. I, 37, 5: ὅσοι ἀληπτότεροι ἦσαν τοῖς πέλας, τόσῳ δὲ φανερωτέραν ἐξῆν αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν — δεικνύναι. — ξυνεῖρον (nämll. τὰ βήματα, oder τὴν ὁδόν) ἀπιόντες, marschirten sie ununterbrochen fort.

7. τείχη. Nach Herod. I, 178 waren sie 50 grosze Ellen breit u. 200 hoch, nach Ktesias bei Diodor. II, 7: 50 Klaftern, nach Späteren 50 Ellen hoch und mehr als 2

φημι εἶναι τοὺς ἄνδρας. καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ὁ δὲ ποτα-⁸
μός, ἔφη, οὗτος οἱ διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ πλάτος ἔχων
πλεῖον ἢ ἐπὶ δύο στάδια· Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ
βάθος γ', ὥς οὐδ' ἂν δύο ἄνδρες ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου
ἐστηκώς τοῦ ὕδατος ὑπερέχειεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἐτι ἰσχυρο-
τέρα ἐστὶν ἢ πόλις ἢ τοῖς τείχεσι. καὶ ὁ Κῦρος, Ταῦτα μὲν,⁹
ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἑώμεν, ὅσα κρείττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνά-
μεως· διαμετρησαμένους δὲ χορὴ ὥς τάχιστα τὸ μέρος ἐκάστους
ἡμῶν ὀρύττειν τάφρον ὥς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως
ὅτι ἐλαχίστων ἡμῖν τῶν φυλάκων δέη. οὕτω δὲ κύκλῳ δια-¹⁰
μετρήσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τύρσεσι μεγάλαις ἀπὸ
τοῦ ποταμοῦ, ὥρυσεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τείχους τάφρον
ὑπερμεγέθη καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτούς. καὶ προ-¹¹
τον μὲν πύργους ἐπὶ τῷ ποταμῷ ὠκοδόμει, φοίνιξι θεμελιώσας
οὐ μείον ἢ πλεθριαίοις· εἰσὶ γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσοῦτοι τὸ
μῆκος πεφυκότες· καὶ γὰρ δὴ πιεζόμενοι οἱ φοίνικες ὑπὸ
βάρους ἄνω κυρτοῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι· τούτους¹²
δ' ὑπετίθει τούτου ἕνεκα, [ὅπως ὅτι μάλιστα εἰκοι πολιορ-
κήσειν παρασκευαζομένῳ,] ὥς, εἰ καὶ διαφύγοι ὁ ποταμός εἰς

Wagen breit. — τοὺς ἄνδρας. Vgl. III, 3, 30.

8. Ὁ — ποταμός, der Euphrat. S. Herod. I, 180. — ἐπὶ δύο στάδια, nach Strabo XVI, 1 nur ein Stadion. Die Brücke aber über den Euphrat in Babylon hatte nach Diodor. II, 7: 5 Stadien Länge. — βάθος, näml. ἔχων — ῥεῖ. Herod. a. a. O. nennt den Euphrat μέγας καὶ βαθὺς καὶ ταχύς. — ὁ ἕτερος — ἐστηκώς, partitive Apposition, wie VIII, 2, 28. Anab. VII, 3, 47: οἱ ἱππεῖς — οἰχονται ἄλλος ἄλλῃ διώκων. Hell. VI, 5, 28.

9. ὅσα, das vorhergehende ταῦτα (näml. durch den Flusz in die Stadt zu kommen) nachträglich erweiternd. — τὸ μέρος ἐκάστους, jede einzelne Völkerschaft ihren Theil.

10. ἀπολιπὼν — ἀπὸ ποταμοῦ, so viel Raum zwischen sich und dem Flusz übrig lassend, als nöthig war für grosze Thürme. — ὥρυσεν, liesz graben. — ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τείχους, auf beiden Seiten der Mauer, d. h. auf

beiden Seiten der Stadt, deren Umfassungsmauer durch den hindurchströmenden Flusz in zwei Halbkreise getheilt war. Nach Anderen leitete Kyros das Wasser des Euphrat in ein groszes Bassin, welches Nebukadnezar zur Regulirung der Ueberschwemmungen des Flusses hatte ausgraben lassen. S. Dunker Gesch. d. Alterth. II, S. 554.

11. πρῶτον μὲν. Dem entspricht ἀνίστη δὲ §. 12. — καὶ γάρ führt den Grund ein, warum gerade mit Palmstämmen der Grund gelegt wurde. — οἱ φοίνικες — ἄνω κυρτοῦνται. Vergl. Gell. Noct. Att. III, 6: Si super palmae — arboris lignum magna pondera imponas ac tam graviter urgeas oneresque, ut magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit nec infra flectitur sed adversus pondus resurgit et sursum nimitur recurvaturque. — ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι, d. i. wie der Rücken eines Lastesels.

12. [ὅπως — παρασκευαζομένῳ.]

- τὴν τάφρον, μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους. ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς πύργους ἐπὶ τῆς ἀμβολάδος γῆς, ὅπως ὅτι πλείστα
 13 φυλακτήρια εἴη. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποιοῦν· οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει κατεγέλων τῆς πολιορκίας, ὥς ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια πλέον εἰκοσιν ἑτῶν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος τὸ στρατεύμα κατέ-
 14 φυλάξον. οἱ δ' αὖ Βαβυλώνιοι ἀκούσαντες ταῦτα πολὺ ἐτι μᾶλλον τούτων κατεγέλων, ἐννοοῦμενοι, εἰ σφᾶς Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Ἀράβιοι καὶ Καππαδόκαι φυλάξοιεν, οὓς σφίσις ἐνόμιζον πάντας εὐμενεστέρους εἶναι ἢ Πέρσας.
- 15 Καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὀρωρυγμέναι ἦσαν. ὁ δὲ Κῦρος ἐπειδὴ ἐορτὴν ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἤκουσεν εἶναι, ἐν ἣ πάντες Βαβυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ καμᾶζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ τάχιστα συνεσκότασε, λαβὼν πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνε-
 16 στόμωσε τὰς τάφρους πρὸς τὸν ποταμόν. ὥς δὲ τοῦτο ἐγένετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί, ἣ δὲ δια τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς πορεῦσιμος ἀνθρώποις ἐγίγνετο.
 17 ὥς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτως ἐπορσύνετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦρος Πέρσαις χιλιάρχοις καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων εἰς δύο ἄγοντας τὴν χιλιοστὴν παρεῖναι πρὸς αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους συμμαχοὺς
 18 κατ' οὐρὰν τούτων ἔπεσθαι ἥπερ πρόσθεν τεταγμένους. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ καταβιβάσας εἰς τὸ ξηρὸν τοῦ ποταμοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ πεζοὺς καὶ ἱππείας, ἐκέλευσε σκέψασθαι, εἰ

Diese Worte lassen sich nur durch geschraubte Erklärung halten. S. d. Anhang. Um die Babylonier über die eigentliche Bestimmung des Grabens zu täuschen, sind gerade da, wo der Fluss in den Graben münden soll, Belagerungstürme erbaut, die die Stellen zwischen Fluss und Graben (s. §. 10), welche erst §. 15 durchgraben werden, verdecken. Sie stehen auf Palmenstämmen, die auch, wenn unter ihnen das Erdreich durchstoßen wird und der Fluss unter ihnen weg in den Graben strömt, bei ihrer grossen Länge mit ihren Enden doch noch auf fester Erde ruhen.

13. πλείον. S. zu II, 1, 6. — κατένειμε δώδεκα μέρη. S. zu I,

2, 4. — ὥς — φυλάξον, zu dem Zwecke, dasz jede Abtheilung —. S. zu I, 4, 21.

14. ἐννοοῦμενοι, εἰ, ob wohl, in dem Sinne, dasz sie sich das doch nicht denken könnten.

15. ἐορτήν. Ebenso Herod. I, 191, 4. — ἐπειδὴ τάχιστα, quum primum. — ἀνεστόμωσε, durch Durchstechung des Erdreichs zwischen Fluss und Graben unter den Thürmen.

17. τὸ τοῦ ποταμοῦ, wie wir etwa sagen: die Sache mit dem Fluss. — ἐπορσύνετο. S. zu I, 6, 17. — εἰς δύο, je zwei neben einander. — τοὺς δ' ἄλλους συμμαχοὺς. S. zu ἄλλα I, 6, 38. — ἥπερ πρόσθεν, also nicht ebenfalls zu zweien.

πορεύσιμον εἴη τὸ ἔδαφος τοῦ ποταμοῦ. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν, 19
ὅτι πορεύσιμον εἴη, ἐνταῦθα δὴ συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας
τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῶν παρακεχώρηκε 20
τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ· ἡμεῖς δὲ θαρροῦντες εἰσὶν μὲν μηδὲν
φοβούμενοι εἰσὼ, ἐννοούμενοι, ὅτι οὗτοι, ἐφ' οὓς νῦν πορευ-
σόμεθα, ἐκείνοι εἰσιν, οὓς ἡμεῖς καὶ συμμάχους πρὸς ἑαυτοῖς
ἔχοντας καὶ ἐρηγορότας ἅπαντας καὶ νήφοντας καὶ ἐξωπλισμέ-
νους καὶ συντεταγμένους ἐνικῶμεν· νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς ἴμεν 21
ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν καθεύδουσιν αὐτῶν, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύ-
ουσι, πάντες δ' ἀσύντακτοί εἰσιν· ὅταν δὲ καὶ αἰσθῶνται
ἡμᾶς ἐνδον ὄντας, πολὺ ἂν ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται
ὑπὸ τοῦ ἐκπεπληγῆσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὴ λέγεται 22
φοβερόν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν εἰσιούσι, μὴ ἐπὶ τὰ τέγη ἀνα-
βάντες βάλωσιν ἐνθεν καὶ ἐνθεν, τοῦτο μάλιστα θαρρεῖτε·
ἦν γὰρ ἀναβῶσί τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας, ἔχομεν σύμμαχον θεόν
Ἥφαιστον. εὐφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἰ-
θύραι πεποιημέναι, ἀσφάλτῳ δὲ ὑπεκκαύματι κεχρισμέναι. ἡμεῖς 23
δ' αὖ πολλὴν μὲν δαῖδα ἔχομεν, ἢ ταχὺ πολὺ πῦρ τέζεται, πολ-
λὴν δὲ πίτταν καὶ στυππεῖον, ἃ ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν φλόγα·
ὥστε ἀνάγκη εἶναι ἢ φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκῶν ἢ
ταχὺ κατακεκαῦσθαι. ἀλλ' ἄγετε, λαμβάνετε τὰ ὅπλα· ἡγήσο- 24
μαι δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. ὑμεῖς δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα καὶ Γω-
βρούα, δείκνυτε τὰς ὁδοὺς· ἴστε γάρ· ὅταν δ' ἐντὸς γενώμεθα,
τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. Καὶ μὲν, ἔφασαν οἱ 25
ἀμφὶ τὸν Γωβρούαν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν, εἰ καὶ ἄκλειστοι

21. ἂν — ἔσονται. S. zu II, 1, 3.

22. μὴ nach ἐννοεῖται, weil die-
ses eine Befürchtung ausdrückt. —
ἐνθεν καὶ ἐνθεν, von beiden Sei-
ten der Strassen. — τοῦτο — θαρ-
ρεῖτε. S. zu V, 5, 42. — Ueber
das explicative δὲ nach εὐφλεκτα
s. zu IV, 5, 2. — πρόθυρα, Vor-
hallen. — φοίνικος — πεποιημέ-
ναι, aus Mangel an anderem Holz
nach Strabo XVI, S. 739. Um
das Palmenholz zu härten und ge-
gen die Einwirkung des Wetters
zu schützen, bestrich man es mit
Asphalt.

23. παρακαλεῖ, Futurum. — τοὺς

ἀπὸ τῶν οἰκῶν. Ueber die At-
traction s. zu I, 3, 4. VI, 4, 18.
Ueber die Sache vergl. Anab. V,
2, 24 f. — κατακεκαῦσθαι. S. zu
I, 4, 1.

25. οἱ ἀμφί. S. zu I, 4, 21. —
ὡς ἐν κόμῳ δοκεῖ γάρ. Die unge-
wöhnliche Stellung von γάρ und
das Fehlen von εἶναι in den Hand-
schriften lässt die Stelle als ver-
dorben erkennen. Die Emendation
des Stephanus, der statt ὡς ἐν
κόμῳ δοκεῖ schreibt κομάζει γάρ,
hat viel Wahrscheinlichkeit, zumal
auch ὡς und δοκεῖ anstößig sind,
nachdem §. 15 geradezu gesagt ist

αἱ τοῦ βασιλείου εἶεν· ὥς ἐν κώμῳ δοκεῖ γὰρ ἡ πόλις πᾶσα [εἶναι] τῇδε τῇ νυκτί. φυλακῇ μέντοι προ τῶν πυλῶν ἐντευξόμεθα· ἔστι γὰρ αἰεὶ τεταγμένη. Οὐκ ἂν μέλλειν δέοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἵεναι, ἵνα ἀπαρασκευάστους ὥς μάλιστα λάβωμεν τοὺς ἄνδρας.

- 26 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐρρήθη, ἐπορεύοντο· τῶν δὲ ἀπαντῶντων οἱ μὲν ἀπέθνησκον παιόμενοι, οἱ δ' ἔφευγον πάλιν εἰσω, οἱ δ' ἐβόων· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν συνεβόων αὐτοῖς, ὥς κωμασται ὄντες καὶ αὐτοί· καὶ ἰόντες ἢ ἐδύναντο τάχιστα ἐπὶ 27 τοῖς βασιλείοις ἐγένοντο. καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γαδάτα τεταγμένοι κεκλεισμένους εὐρίσκουσι τὰς πύλας τοῦ βασιλείου· οἱ δ' ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπεισπίπτουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολὺ, καὶ εὐθὺς ὥς πολεμίοις ἐχρῶντο. 28 ὥς δὲ κραυγὴ καὶ κύπος ἐγίνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ θορύβου, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαι, τί εἴη τὸ πρᾶγμα, 29 ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάταν ὥς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, εἰσπίπτουσι καὶ τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἰσω ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες ἀφικνουῦνται πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἐστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον 30 ὃν εἶχεν ἀκινάκην εὐρίσκουσι. καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτᾳ καὶ Γωβρύᾳ πολλοὶ ἐχειροῦντο· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν προβαλόμενός τι, ὁ δὲ φεύγων, ὁ δέ γε καὶ ἀμυνόμενος 31 ὅτῳ ἐδύνάτο. ὁ δὲ Κῦρος διέπεμπε τὰς τῶν ἱππέων τάξεις κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ προεῖπεν οὓς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν κατακαίνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δέ τις ἔξω ληφθείη, ὅτι θανατώσοιτο.

- 32 Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποιοῦν. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἤκον· καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύνουν, ὅτι τετιμωρημένοι ἦσαν τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρου κατεφίλουν καὶ χεῖρας

πίνουσι καὶ κωμάζουσι. — Οὐκ ἂν — δέοι, Asyndeton wie I, 4, 13.

26. εἶσω. Vergl. §. 28 und 31: ἔνδον und ἔξω.

27. πρὸς φῶς πολὺ, bei heller Beleuchtung. Hellen. V, 1, 9: ναυμαχίας δὲ πρὸς τὴν σελήνην γενομένης.

28. οἱ ἔνδον — τινες, partitive Apposition. S. zu IV, 5, 37.

29. ἐσπασμένον, strictum tenentem.

30. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

31. Συριστὶ, Assyrisch. Die, welche Assyrisch verstanden, sollten den Leuten in den Häusern bekannt machen, dass sie drinnen bleiben sollten. — θανατώσοιτο, passiv.

32. θεοὺς μὲν πρῶτον, absichtlich statt πρῶτον μὲν θεοὺς, wie VIII, 5, 8, 6, 11.

καὶ πόδας, πολλὰ δακρύνοντες ἅμα χαρᾷ καὶ εὐφραινόμενοι.
 ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἦσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἑάλω- 33
 κνίαν τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασι
 καὶ τὰς ἄκρας. ὁ δὲ Κύρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθύς παρελάμβανε 34
 καὶ φρουράρχους τε καὶ φρουροὺς εἰς ταύτας ἀνέπεμπε, τοὺς
 δὲ τεθνηκότας θάπτειν ἐφῆκε τοῖς προσήκουσι· τοὺς δὲ κήρυ-
 κας κηρύττειν ἐκέλευσεν ἀποφέρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλω-
 νίους· ὅπου δὲ ληφθεῖεν ὅπλα ἐν οἰκίᾳ, προηγόρευεν, ὥς
 πάντες οἱ ἔνδον ἀποθανοῖντο. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον, ὁ δὲ Κύ-
 ρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὥς εἴη ἔτοιμα, εἴ τί
 ποτε δεοί χρῆσθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς 35
 μάγους καλέσας, ὥς δοριαλώτου τῆς πόλεως οὔσης ἀκροθίνια
 τοῖς θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν· ἐκ τούτου δὲ καὶ
 οἰκίας διεδίδου καὶ ἀρχεῖα τούτοις, οὗσπερ κοινωνοὺς ἐνόμιζε
 τῶν καταπεπραγμένων· καὶ οὕτω διένειμεν, ὥσπερ ἐδέδοκτο,
 τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δὲ τις οἶοιτο μείον ἔχειν, διδά-
 σκειν προσιόντας ἐκέλευε. προεῖπε δὲ Βαβυλωνίοις μὲν τὴν 36
 γῆν ἐργάζεσθαι καὶ τοὺς δασμοὺς ἀποφέρειν καὶ θεραπεύειν
 τούτους, οἷς ἕκαστοι αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ τοὺς κοινω-
 νοὺς καὶ τῶν συμμάχων ὅσοι μένειν ἡροῦντο παρ' αὐτῷ ὥς
 δεσπότας ὧν ἔλαβον προηγόρευε διαλέγεσθαι.

34. κηρύττειν, mit folg. Infin. wie V, 4, 19. — ἀποφέρειν. S. zu II, 4, 12. — ληφθεῖεν ὅπλα. S. zu II, 2, 2.

35. τοὺς μάγους — ἐξελεῖν. Vgl. IV, 5, 14. — ὥσπερ ἐδέδοκτο. Ueber die Sache s. II, 3, 16. — τις — προσιόντας, wie VII, 4, 5: τις — τούτοις.

36. τοὺς κοινωνοὺς, näml. τῶν καταπεπραγμένων, wie vorher. — διαλέγεσθαι, nämlich αὐτοῖς mit ihnen zu reden, d. h. sich gegen sie als Herren zu verhalten. So Anab. II, 6, 23: τῶν δὲ συνόντων πάντων ὥς καταγελῶν αἰεὶ διελέγετο.

Inhalt bis §. 86: Kyros beginnt sich als König einzurichten. Er gewährt öffentliche Audienz. Da der Andrang zu groß ist, bestimmt er, wer aus dem Volke ein Gesuch habe, solle ihm durch seine Freunde zugeführt werden. Artabazos ist damit einverstanden und beklagt sich in scherzhaftem Tone, dass er

bis jetzt von Kyros Freundschaft noch allzuwenig genossen. Nachdem auch Chrysantas ihn aufgefordert, auch an sich selbst zu denken, zieht sich Kyros in den Palast zurück. Er wählt zu seiner Bedienung eine Anzahl Eunuchen, auf deren Treue und Zuverlässigkeit er vor Anderen rechnen zu können meint. Ausserdem ordnet er eine Palastwache an und versieht Babylon mit einer stehenden Besatzung. Als das Wichtigste erscheint ihm aber, dass seine Perser und vor Allen seine Freunde und Bundesgenossen an der Tugend festhalten. Diese ermahnt er also, um das Gewonnene auch behaupten zu können, im Genusse des Errungenen nicht die Herrschaft über sich selbst zu verlieren und den Beherrschten mit dem Beispiel eines thätigen und edlen Lebens überall voranzugehen.

- 37 Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κῦρος ἤδη κατασκευάσασθαι καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεῖ ἡγεῖτο πρέπειν, ἔδοξεν αὐτῷ τοῦτο σὺν τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὥς ὅτι ἥκιστα ἂν ἐπιφθόνως σπάνιός τε καὶ σεμνὸς φανείη. ὥδε οὖν ἐμηχανᾶτο τοῦτο. ἅμα τῇ ἡμέρᾳ στὰς ὅπου ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι προσεδέχετο
 38 τὸν βουλόμενον λέγειν τι καὶ ἀποκρινάμενος ἀπέπεμπεν. οἱ δ' ἄνθρωποι ὡς ἔγνωσαν, ὅτι προσδέχοιτο, ἤκον ἀμήχανοι τὸ πλῆθος· καὶ ὠθοιμένων περὶ τοῦ προσελθεῖν μηχανή τε πολλή
 39 καὶ μάχῃ ἦν. οἱ δὲ ὑπηρεταί ὡς ἰδύναντο διακρίναντες προσέεισαν. ὁπότε δέ τις καὶ τῶν φίλων διωσάμενος τὸν ὄχλον προφανείῃ, προτείνων ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσήγετο αὐτοῦς καὶ οὕτως ἔλεγε· Περιμένετε, ἕως τὸν ὄχλον διωσόμεθα· ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα. οἱ μὲν δὴ φίλοι περιέμενον, ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπέρρει, ἕως περ ἔφθασεν ἐσπέρα γενομένη πρὶν τοῖς φίλοις αὐτὸν σχολάσαι
 40 καὶ συγγενέσθαι. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος λέγει· Ἄρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν καιρὸς διαλυθῆναι; αὐρίον δὲ πρῶτ' ἔλθετε· καὶ γὰρ ἐγὼ βούλομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ φίλοι ἄσμενοι ὥχοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδωκότες ὑπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν.
 41 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλεῖον πλῆθος περιεστῆκει βουλομένων προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον ἢ οἱ φίλοι παρῆσαν. ὁ οὖν Κῦρος περιστησάμενος τῶν ξυστοφόρων Περσῶν κύκλον μέγαν εἶπε μηδένα παριέναι ἢ τοὺς φίλους τε καὶ ἄρχοντας τῶν Περ-
 42 σῶν τε καὶ τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οὗτοι, ἔλεξεν ὁ Κῦρος αὐτοῖς τοιαύδε· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν

37. κατασκευάσασθαι, sich einzurichten. — ἔδοξεν αὐτῷ nach ἐπιθυμῶν anakoluthisch, wie IV, 2, 3. — σὺν τῇ — γνώμῃ, wie VIII, 5, 20. S. zu VIII, 2, 23. — ὡς — ἂν. S. zu I, 2, 5. — τὸν βουλόμενον, jeden, der — wollte.

39. ὁπότε — προφανείῃ. S. zu I, 3, 10. — αὐτοῦς auf τις bezogen. S. zu §. 35. — διωσόμεθα, auseinander bringen. — ἕως περ ἔφθασεν — πρὶν, pleonastisch. Einfacher und correcter ist freilich ὥστ' ἔφθ., was eine geringere Hs. bietet.

40. Ἄρα — καιρὸς, ist es nun wohl Zeit? eine scherzend-ironische Frage = es ist doch wohl Zeit. νῦν neben καιρὸς ist ohne Anstoss und schon durch den Gegensatz αὐρίον δὲ gerechtfertigt. Vergl. Anab. IV, 6, 15: νῦν οὖν μάλα σοι καιρὸς ἐστὶν ἐπιδελξαθαι τὴν παιδείαν. — πάντων τῶν ἀναγκαίων, alle möglichen natürlichen Bedürfnisse. Vgl. §. 53 z. Ende. Wegen δίκην διδοῖναι ὑπό τινος s. zu I, 6, 45.

41. παρῆν εἰς, wie I, 2, 4. — μηδένα, näml. ἄλλον, daher ἢ, wie II, 3, 10.

θεοῖς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι τὸ μὴ οὐχὶ μέχρι τοῦδε πάντα, ὅσα εὐχόμεθα, καταπεπραχέναι· εἰ μέντοι τοιοῦτον ἔσται τὸ μέγαλα πράττειν, ὥστε μὴ οἶόν τ' εἶναι μήτε ἀμφ' αὐτὸν σχολὴν ἔχειν μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι, ἐγὼ μὲν χαίρειν ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω. ἐνενοήσατε γάρ, 43 ἔφη, καὶ χθὲς δήπου, ὅτι ἔωθεν ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσ-
 ιόντων οὐκ ἐλήξαμεν πρόσθεν ἐσπέρας· καὶ νῦν ὁρᾶτε τοὺς ἄλλους πλείονας τῶν χθὲς παρόντας ὡς πράγματα ἡμῖν παρεξόντας. εἰ οὖν τις τούτοις ὑφέξει ἑαυτόν, λογίζομαι μι- 44
 κρὸν μὲν τι ὑμῖν μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δέ τι ἐμοὶ ὑμῶν· ἐμαυτοῦ μέντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὅτιοῦν μοι μετέ-
 σται. ἔτι δ', ἔφη, καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πρᾶγμα. ἐγὼ γὰρ 45
 δήπου ὑμῖν μὲν ὥσπερ εἰκὸς διάκειμαι· τούτων δὲ τῶν περιε-
 στηκότων ἢ τινα ἢ οὐδένα οἶδα, καὶ οὗτοι πάντες παρεσκευα-
 σμένοι εἰσὶν, ὥς, ἣν νικῶσιν ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότεροι ἂ βού-
 λονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ διαπραξόμενοι. ἐγὼ δὲ ἤξιουν τοὺς
 τοιούτους, εἰ τίς τι ἐμοῦ δέοιτο, θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμούς
 φίλους δεομένους προσαγωγῆς. ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, τί δῆτα 46
 οὐχ οὕτως ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην, ἀλλὰ παρεῖχον ἐν τῷ
 μέσῳ ἐμαυτόν. ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγίνωσκον ὄντα,
 ὥς μὴ ὑστερίζειν δέον τὸν ἄρχοντα μήτε τὸ εἰδέναι ἂ δεῖ μήτε
 τὸ πράττειν ἂ ἂν καιρὸς ἦ· τοὺς δὲ σπανίους ἰδεῖν στρατη-
 γοὺς πολλὰ ἐνόμιζον ὧν δεῖ πραχθῆναι παρίεναι. νῦν δ' 47

42. τὸ μὴ οὐχί. Vorwerfen involvirt den Begriff der Verneinung ähnlich wie ἀντιγνωμονεῖν IV, 3, 8, αἰσχύνεσθαι VIII, 4, 5. S. die zu I, 6, 32 citirten Gramm. — ἐγὼ μὲν. S. zu I, 4, 12. — χαίρειν — κελεύω, sage Lebewohl, will nichts wissen von —.

43. τῶν χθὲς, näml. παρόντων.

44. τις, man. — μικρὸν — μετεσόμενον, dass ihr wenig von mir haben würdet. Vgl. Hier. VI, 2: ἐγὼ γὰρ ξυνην μὲν ἡλικιώταις ἡδόμενος ἡδομένοις ἐμοί, συνην δὲ ἐμαυτῷ, ὁπότε ἡσυχίας ἐπιθυμῶμαι.

45. ἢ τινα ἢ οὐδένα, d. i. kaum einen. Herod. III, 180: ἀναβέβηκε δ' ἢ τις ἢ οὐδεὶς καὶ παρ' ἡμεῶς αὐτῶν. Plat. Apol. 17 B: ἢ τι ἢ οὐδὲν εἰρήκασιν. — οἶδα, ich

kenne. — ὠθοῦντες, verdrängen. — προσαγωγή. So προσάγειν I, 3, 8.

46. ἴσως — εἴποι τις, τί δῆτα. Vergl. V, 4, 35. — τοιαῦτα — ὄντα. Man erwartet danach ὡς oder ὥστε μὴ — δεῖν. Es folgt aber ὡς μὴ — δέον, als ob blossz ὅτι τὰ τοῦ πολέμου ἐγίνωσκον vorherginge, wozu jene Worte die nähere Erklärung geben. S. zu ὡς δεῖσον I, 6, 12. Wir haben also hier eine Vermischung zweier Constructionen. — τὸ εἰδέναι — τὸ πράττειν. S. zu I, 3, 5. Was dort von den Neutris der Pronomina adjectiva gesagt ist, gilt auch vom Artikel beim Infinitiv. — σπανίους ἰδεῖν, die selten zu sehen sind. Ueber den Infin. act. s. K. 55, 3, S. B. 140, 2. C. 562.

ἐπειδὴ καὶ ὁ φιλοπονώτατος πόλεμος ἀναπέπνυται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος ἀξιοῦν τυγχάνειν. ὥς οὖν ἐμοῦ ἀποροῦντος, ὅτι ἂν τύχοιμι ποιῶν, ὥστε καλῶς ἔχειν τά τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὃν ἡμᾶς δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, συμβουλευέτω ὃ τι τις ὁρᾷ συμφορώτατον.

- 48 Κῦρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρτάβαξος ὁ συγγενής ποτε φήσας εἶναι καὶ εἶπεν· Ἡ καλῶς, ἔφη, ἐποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ ἔτι νέον μὲν ὄντος σοῦ πάννυ ἀρξάμενος ἐπεθύμουν φίλος γενέσθαι, ὁρῶν
49 δέ σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ κατώκνου σοι προσιέναι. ἐπεὶ δ' ἔτυχές ποτε καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς προθύμως ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους τὰ παρὰ Κναξάρου, ἐλογίζομην, εἰ ταῦτα προθύμως σοι συλλάβοιμι, ὥς οἰκειός τέ σοι ἐσοίμην καὶ ἐξέσοιτό μοι διαλέγεσθαι σοι ὅποσον χρόνον βουλοίμην. καὶ ἐκεῖνα μὲν δὴ ἐπράχθη, ὥστε σε ἐπαινεῖν. μετὰ τοῦτο Ὑρκάνιοι μὲν πρῶτοι φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο καὶ μάλα πεινῶσι συμμάχων· ὥστε μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν αὐτοὺς ἀγαπῶντες.
50 μετὰ δὲ τοῦτο ἐπεὶ ἑάλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, οὐκ, οἶμαι, σχολή σοι ἦν ἄμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγὼ σοι συνεγίνωσκον.
51 ἐκ δὲ τούτου Γωβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαιρον· καὶ αὐθις Γαδάτας· καὶ ἤδη ἔργον σου ἦν μεταλαβεῖν. ἐπεὶ γε μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδοῦσιοι σύμμαχοι ἐγεγένηντο, θεραπεύειν εἰκότως ἔδει τούτους· καὶ γὰρ οὗτοι σὲ ἐθεράπευον.
52 ὥς δ' ἤλθομεν πάλιν ἔνθεν ὠρμήθημεν, ὁρῶν σε ἄμφ' ἵππους ἔχοντα, ἄμφ' ἄρματα, ἄμφ' μηχανάς, ἡγούμην, ἐπεὶ ἀπὸ τούτου σχολάσαις, τότε σε καὶ ἄμφ' ἐμὲ ἔξιν σχολήν. ὥς γε

47. δοκεῖ. S. zu ἔδοκον ἡμῖν I, 1, 1. — ὥς — ἀποροῦντος. S. zu I, 4, 27. — συμβουλευέτω ὃ τι τις ὁρᾷ = συμβ. τις ὃ τι ὁρᾷ.

48. ποτε φήσας. S. I, 4, 27. — πάννυ gehört zu ἐπεθύμουν. — ἀρξάμενος, von Anfang an.

49. ἐπεὶ — ποτε. S. IV, 1, 22 ff. — ταῦτα — συλλάβοιμι. S. zu III, 1, 28. — ὥς, abhängig von ἐλογίζομην, hinter den Bedingungssatz gestellt wie εἰ μὴ — ὥς II, 3, 3. εἰν — ὥς IV, 2, 23.

50. καὶ μάλα πεινῶσι, gar sehr Verlangen hatten nach —. — μόνον οὐκ, tantum non. — ἐν

ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν, auf den Händen trugen; in demselben Sinne μόνον οὐκ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιφέρειν Plat. de Rep. X, S. 600. D. — ἄμφ' ἐμὲ ἔχειν. Vergl. §. 52. — σοι συνεγίνωσκον, nahm es dir nicht übel.

51. ἔργον — ἦν, hieltes schwer, wie ἔργον νυκτός λῦσαι ἵππους III, 3, 27. — μεταλαβεῖν. Vgl. §. 54: σου μέγρος μεθέξομεν. — θεραπεύειν — ἔδει, näml. σε.

52. ἔνθεν ὠρμήθημεν, d. i. ἐκεῖσε, ἐνθεν ὠρμ. Die Sache V, 4, 51: ἐνθεν περ ὠρμητο. — ἄμφ' ἵππους ἔχοντα, wie IV, 5, 15: ἄμφ'

μέντοι ἤλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς
 συλλέγεσθαι, ἐρίγνωσκον, ὅτι ταῦτα μέγιστα εἶη· εἰ δὲ ταῦτα
 καλῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν εἰδέναι, ὅτι πολλὴ ἔσοιτο
 ἀφθουία τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς συνουσίας. καὶ νῦν δὴ νενική- 53
 καμέν τε τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχεί-
 ριον ἔχομεν καὶ Βαβυλῶνα ἡγήκαμεν καὶ πάντα κατεστράμμεθα,
 καὶ μὰ τὸν Μίθρην ἐγὼ τοι ἐχθρές, εἰ μὴ πολλοῖς διεπύκτευσά,
 οὐκ ἂν ἐδυνάμην σοι προσελθεῖν. ἐπεὶ γε μέντοι ἐδεξιώσω
 με καὶ παρὰ σοὶ ἐκέλευσας μένειν, ἤδη περιβλεπτος ἦν, ὅτι
 μετὰ σοῦ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. νῦν οὖν εἰ μὲν ἔσται 54
 πῃ ὅπως οἱ πλείστου ἄξιοι γεγεννημένοι πλείστόν σου μέρος
 μεθέξομεν· εἰ δὲ μὴ, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγέλ-
 λειν ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

Ἐπὶ τούτῳ ἐγάλασε μὲν ὁ Κῦρος καὶ ἄλλοι πολλοί. Χρυ- 55
 σάντας δὲ ἀνέστη ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ἀλλὰ τὸ μὲν
 πρόσθεν, ὦ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανερωῷ σαυτὸν παρῆες,
 δι' ἃ τε αὐτὸς εἶπας καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θερα-
 πευτέον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἔνεκα παρῆμεν. τὸ
 δὲ πλῆθος ἔδει ἀνακταῖσθαι ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἥδιστα
 συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν. νῦν δ' ἐπεὶ οὐ 56
 τοῦτο μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνακταῖσθαι δύνασαι, οὕς

ταῦτ' εἶχον. — τὸ — συλλέγεσθαι, erklärende Apposition zu ἡ — ἀγγε-
 λία. Ebenso Anab. II, 5, 22: ὁ ἐμὸς ἔρως τούτου αἵτιος, τὸ τοῖς
 Ἕλλησιν ἐμὲ πιστὸν γενέσθαι. Vgl. oben III, 1, 20: ἡ — ἦτα — τὸ γνῶναι. — πάντας ἀνθρώπους, alle Welt, wie VI, 3, 15. Ueber die Sache s. VI, 2, 9. — τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς, statt τῆς ἡμετέρας, zur Bezeichnung, dass jeder von beiden volle Genüge haben werde.

53. μὰ τὸν Μίθρην. Bei ihm schwört auch der jüngere Kyros Oekon. IV, 24. Mithra ist der Sonnengott der Perser. S. d. Einleit. §. 23. — πολλοῖς διεπύκτευσά, erinnert an Horat. Sat. II, 6, 28: luctandum in turba. — περιβλεπτος, sehr angesehen. — ὅτι — διημέρευον, ein Scherz statt: weil ich nun bei dir war (was mir aber diesmal nichts weiter als Hunger und Durst einbrachte).

54. εἰ μὲν ἔσται πῃ ὅπως — μεθέξομεν, ohne Nachsatz. S. zu IV, 5, 10. — πάλιν αὖ. S. zu I, 6, 13. Artabazos hat IV, 1, 22 die Botschaft gebracht, wer von den Medern wolle, könne mit dem Kyros ziehen. Darauf spielt die hier folgende scherzhafte Äußerung an.

55. εἶπας, nämll. §. 46. — οὐχ ἡμᾶς — μάλιστα, sondern mehr als uns τὸ πλῆθος. — καὶ — ἔνεκα, schon aus eigenem Interesse.

56. τοῦτο, nämlich τὸ πλῆθος. Diese hat Kyros bereits für sich gewonnen ἐν τῷ φανερωῷ ἑαυτὸν παρῆχων; jetzt soll er auch Anderen sich widmen, die ihn zu Hause aufsuchen wollen, und dazu bedarf er eines Palastes, eines ἀρχεῖον, wie sie die Freunde §. 35 bereits erhalten haben. οὕς — εἶη, der Optativ, weil der Nebensatz eine allgemeine Bestimmung enthält. Vergl. I, 6, 19: ἃ μὴ — εἰδέειη. —

- καιρὸς εἴη, ἥδη καὶ οἰκίας σε τυχεῖν ἄξιον· ἢ τί ἀπολαύσαις ἂν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἴης ἐστίας, οὐ οὔτε ὀσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις οὔτε ἥδιον οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐδέν; ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἶει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, εἰ σὲ μὲν ὀρῶμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰκίαις εἴημεν καὶ σοῦ
- 57 δοκoύμεν πλεονεκτεῖν; ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, συνηγόρευον αὐτῷ κατὰ ταῦτα πολλοί. ἐκ τούτου δὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ ἐκ Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδωσαν. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθε Κύρος, πρῶτον μὲν Ἑστία ἐθύσεν, ἔπειτα Διὶ βασιλεῖ, καὶ εἰ τινι ἄλλῳ θεῷ οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο.
- 58 Ποίησας δὲ ταῦτα τὰ ἄλλα ἥδη ἤρχετο διοικεῖν. ἐννοῶν δὲ τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα, ὅτι ἐπιχειροῖ μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν φανερῶν, αὕτη δ' οὕτως ἔχει αὐτῷ, ὥς πολεμιωτάτῃ ἂν γένοιτο, ταῦτα δὴ λογιζόμενος φυλακῆς περὶ τὸ σῶμα ἡγήσατο δεῖσθαι.
- 59 γνοὺς δ', ὅτι οὐδαμοῦ ἀνθρώποι εὐχειρωτότεροί εἰσιν ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτροῖς καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ, ἐσκόπει, τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχοι. ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἀνθρώπον, ὅστις ἄλλον μᾶλλον
- 60 φιλήσοι τοῦ τῆς φυλακῆς δεομένου. τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας ἢ γυναῖκας συναρμολογούσας ἢ παιδικὰ ἔργα φύσει ἡναγκάσθαι ταῦτα μάλιστα φιλεῖν· τοὺς δὲ εὐνούχους ὁρῶν πάντων τούτων στερομένους ἡγήσατο τούτους ἂν περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, οἵτινες δύνανται πλουτίζειν μάλιστα αὐτοὺς καὶ βοηθεῖν, εἰ
- 61 τὶ ἀδικοῦντο, καὶ τιμὰς περιάπτειν αὐτοῖς· τούτους δ' εὐεργετοῦντα ὑπερβάλλειν αὐτὸν οὐδέν' ἂν ἡγεῖτο δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις ἄδοξοι ὄντες οἱ εὐνούχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ διὰ τοῦτο δεσπότην ἐπικούρου προσδέονται· οὐδεὶς

οὐ (substantivirt) auf ἐστίας bezogen: einer Sache, welche —. S. Kr. 61, 7, 9. — ἔξω. S. §. 26 zu εἶω.

57. Ἑστία. S. I, 6, 1. — ἔπειτα, wie I, 4, 11. — ἐξηγοῦντο, näml. θύειν.

58. τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα, seine Lage. — τῇ μεγίστῃ. Ueber Babels Grösze s. zu §. 2 und Herod. I, 191. — ταῦτα δὴ λογιζόμενος. S. zu ὁρῶν δὴ I, 3, 2.

59. τίνας ἂν — ἔχοι, haben könnte, d. h. welche die φυλακὴ

περὶ τὸ σῶμα am treuesten besorgen würden. Denn mit γνοὺς δ' beginnt die nähere Ausführung der eben angegebenen Absicht.

60. εὐεργετοῦντα — αὐτόν, den Kyros. Dem Vorhergehenden würde sich statt τούτους (d. Eunuchen) besser anschliessen τούτοις, d. i. τῷ πλουτίζειν καὶ τῷ βοηθεῖν u. s. w. Vergl. VIII, 2, 2: χρήμασιν εὐεργετεῖν. S. d. Anhang.

61. διὰ τοῦτο hebt die Angabe des Grundes, die im vorhergehenden Participium liegt, hervor. Ages.

γὰρ ἂν ἦν, ὅστις οὐκ ἂν ἀξιόσκειν εὐνούχου πλέον ἔχειν ἐν παντί, εἰ μὴ τι ἄλλο κρείττον ἀπείργοι· δεσπότη δὲ πιστὸν ὄντα οὐδὲν κωλύει πρωτεύειν καὶ τὸν εὐνούχον. ὁ δ' ἂν μά- 62
λιστά τις οἴηθείη, ἀνάλκιδας τοὺς εὐνούχους γίγνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ. ἐτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζῶων, ὅτι οἱ τε ὑβρίζονται ἵπποι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν δάκνειν καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται, πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἥττον γίγνονται, οἱ τε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τοῦ δ' ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ στερείσκονται, καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως τοῦ μὲν ἀπολείπειν τοὺς δεσπότας ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι, φυλάττειν δὲ καὶ εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίγνονται. καὶ οἱ γε ἄνθρωποι ὡσαύτως ἡρεμέστεροι 63 γίγνονται στερεισκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προστατομένων, οὐδ' ἥττον τι ἱππικοί, οὐδὲ ἥττον τι ἀκοντιστικοί, οὐδὲ ἥττον φιλότιμοι. κατὰδηλοι δὲ 64 γίγνονται καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς θήραις, ὅτι ἔσωζον τὸ φιλόνεικον ἐν ταῖς ψυχαῖς. τοῦ δὲ πιστοῦ εἶναι ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βάσανον ἐδίδοσαν· οὐδένες γὰρ πιστότερα ἔργα ἀπεδείκνυντο ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. εἰ δέ τι ἄρα τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι 65 δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος ἀνισοῖ τοὺς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πολέμῳ. ταῦτα δὴ γινώσκων ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν πάντα τοὺς περὶ τὸ ξαντοῦ σῶμα θεραπευτῆρας ἐποιήσατο εὐνούχους.

Ἥγησάμενος δὲ οὐκ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν ταύτην 66 πρὸς τὸ πληῆθος τῶν δυσμενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει, τίνας τῶν ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ τὸ βασίλειον φύλακας λάβοι. εἰδὼς 67 οὖν Πέρσας τοὺς οἶκοι κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν,

VIII, 6: ὁ μὲν γὰρ Πέρσης, νομίζων, ἢ χρηματὰ πλείστα ἔχει, πάντ' ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσεσθαι, δια τοῦτο πᾶν τὸ ἀργύριον — ἐπειρᾶτο πρὸς ἑαυτὸν ἀθροίζειν. — τι ἄλλο κρείττον, eine andere stärkere Macht. — ἀπείργοι, nāml. αὐτόν.

62. τοῦ μὲν — πολεμικοὶ δὲ — γίγνονται. Wegen μὲν — δὲ vgl. II, 2, 5. — ὑβρίζειν, ausschlagen.

63. ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, die ihnen durch das ἐκτέμνειν genommen wird.

64. κατὰδηλοι —, ὅτι. S. zu I, 4, 2.

65. εἰ — ἄρα, wenn etwa. — ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θ. von den Th. an. Kr. 56, 8, 6. — εὐνούχους Object, πάντας τοὺς — θεραπευτῆρας Prädicat. Diese θεραπευτῆρες übernehmen also die φυλακὴν περὶ τὸ σῶμα, die §. 58 beabsichtigt wurde. So wird der Artikel beim Prädicat verständlich: zu allen den (für nöthig gehaltenen) seine Person umgebenden Dienern.

- ἐπιπονώτατα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα καὶ διὰ τὸ αὐτουργοὺς εἶναι, τούτους ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἀγαπᾶν τὴν
- 68 παρ' αὐτῷ δίαίταν. λαμβάνει οὖν τούτων μυρίους δορυφόρους, οἱ κύκλῳ μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον περὶ τὰ βασίλειά, ὁπότε ἐπὶ χώρας εἴη· ὁπότε δὲ ἐξίει πον, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τεταγ-
- 69 μένοι ἐπορεύοντο. νομίσας δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης φύλακας δεῖν εἶναι ἱκανούς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι εἴτε καὶ ἀποδημῶν, κατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκανούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμνηχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὅτι ταπεινότατοι καὶ εὐκαθεκτότατοι εἴεν.
- 70 Αὕτη μὲν δὴ ἡ περὶ αὐτόν τε φυλακὴ καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα καὶ νῦν ἔτι οὕτως ἔχουσα διαμένει. σκοπῶν δ' αὖ, ὅπως ἂν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέχοιτο καὶ ἄλλη ἔτι προσγίγνοιτο, ἡγήσατο τοὺς μισθοφόρους τούτους οὐ τοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων εἶναι, ὅσον ἐλάττονας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀνδρας ἐγίνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς θεοῖς τὸ κρατεῖν παρέσχον, καὶ ἐπιμελητέον, ὅπως μὴ ἀνήσουσι τὴν τῆς
- 71 ἀρετῆς ἄσκησιν. ὅπως δὲ μὴ ἐπιτάττειν αὐτοῖς δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα εἶναι οὕτως ἐμμένειν τε καὶ ἐπιμελοῖντο τῆς ἀρετῆς, συνέλεξε τοὺς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας, ὁπόσοι ἐπικαίριοι ἦσαν καὶ ἀξιοχρεώτατοι ἐδόκουν αὐτῷ κοινωνοὶ
- 72 εἶναι καὶ πόνων καὶ ἀγαθῶν. ἐπεὶ δὲ συνήλθον, ἔλεξε τοιάδε.

"Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς μεγίστη χάρις, ὅτι ἔδοσαν ἡμῖν τυχεῖν ὧν ἐνομιζομεν ἄξιοι εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλήν καὶ ἀγαθὴν καὶ οὔτινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρῆψουσιν ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίαν καὶ ἐν ταύ-

67. διὰ τὴν — τραχύτητα. Vgl. I, 3, 3: ἐν ὀρεινῇ οὐσῃ τῇ χώρᾳ. — αὐτουργοὺς, die den Boden selbst bearbeiten, nicht durch Sklaven bearbeiten lassen.

68. ἐπὶ χώρας, an Ort und Stelle, nicht etwa auswärts. Vgl. χώραν IV, 5, 37. — ἐξίει πον. S. zu V, 1, 24. Optativ wie I, 3, 10.

69. ὅπως ὅτι ταπεινότατοι — εἴεν. Von den Tyrannen heisst es Hier. V, 4: ἐνδεστέροις γὰρ οὐσι ταπεινότεροις αὐτοῖς (τοῖς ἀγαθοῖς πολιταῖς) οἴονται χρῆσθαι. Ueber die Stellung des Eroberers zu dem besiegten Volke spricht sich Kyros §. 73 u. 79 deutlich aus. Bei aller

Menschenfreundlichkeit, mit der Xen. den Kyros ausstattet, erhebt er ihn natürlich nicht über die Realität der gegebenen Verhältnisse.

70. ἡ πᾶσα ἀρχή, im Gegensatz zur Stadt Babylon; ἡ παρούσα ἀρχή will Dindorf. — ἐλάττονας, an Zahl. — συνεκτέον, in Ordnung zu erhalten.

71. οὕτως. S. zu I, 2, 2. — ἐμμένειν, näml. τούτοις. — ἐπικαίριοι. S. zu III, 3, 12.

72. τοῖς μὲν θεοῖς und νῦν μὲν ἔχομεν. Die Gegensätze §. 74: an uns liegt es, das Gewonnene nicht wieder zu verlieren. — χάρις. Vergl. IV, 2, 22.

ταῖς κατασκευάς. καὶ μηδεὶς γε ὑμῶν ἔχων ταῦτα νομισάτω 73
 ἀλλότρια ἔχειν· νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀδιδὸς ἐστίν,
 ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῶ, τῶν ἐλόντων εἶναι καὶ τὰ σώ-
 ματά τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. οὐκ οὐκ ἀδικία γε ἔξετε
 ὅτι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπία οὐκ ἀφαιρήσεσθε, ἣν τι ἔατε
 ἔχειν αὐτούς. τὸ μέντοι ἐκ τοῦδε οὕτως ἐγὼ γινώσκω, ὅτι, 74
 εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ θραδίουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώ-
 πων ἡδυνάθειαν, οἱ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον,
 τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεῦναι ἡδυνάθειαν, ταχὺ ἡμᾶς φημι ὀλίγον
 ἀξιόους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν
 στερηθήσεσθαι. οὐ γὰρ τοι τὸ ἀγαθοῦς ἄνδρας γενέσθαι τοῦτο 75
 ἀρκεῖ ὥστε καὶ διατελεῖν, ἣν μὴ τις αὐτοῦ διὰ τέλους ἐπιμε-
 λῆται· ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἀμεληθεῖσαι μείονος
 ἄξιαι γίνονται καὶ τὰ σώματά γε αὐτὰ τὰ εὖ ἔχοντα, ὁπόταν
 τις αὐτὰ ἀνῇ ἐπὶ θραδίουργίαν, πονήρως πάλιν ἔχει, οὕτω καὶ
 ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλήθεια, ὁπόταν τις αὐτῶν
 ἀνῇ τὴν ἄσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται.
 οὐκ οὐκ δεῖ ἀμελεῖν οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτίκα ἡδὺ προϊέναι αὐτούς. 76
 μέγα μὲν γὰρ οἶμαι ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν καταπραῖσαι, πολὺ δ'
 ἔτι μείζον τὸ λαβόντα διασώσασθαι. τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν πολ-
 λάκις τῷ τόλμῳ μόνον παρασχομένῳ ἐγένετο, τὸ δὲ λαβόντα
 κατέχειν οὐκ ἐτι τοῦτο ἄνευ σωφροσύνης οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας
 οὐδ' ἄνευ πολλῆς ἐπιμελείας γίννεται. ἂν χορὴ γινώσκοντας 77
 νῦν πολὺ μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν ἢ πρὶν τάδε ἀγαθὰ κη-
 σασθαι, εὖ εἰδότας, ὅτι, ὅταν πλεῖστά τις ἔχη, τότε πλεῖστοι
 καὶ φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμιοι γίνονται, ἄλλως

73. πολεμούντων, gen. abs.: wenn man —, wie III, 3, 54, oder auch abhängig von πόλις. Ueber die Sache vergl. §. 36.

74. τὸ — ἐκ τοῦδε, für die Zukunft oder die Zukunft anlangend, näml. ἔστω. — εἰ μὲν. Der Gegensatz schwebt vor, wird aber im Folgenden nicht ausdrücklich ausgesprochen. φημι, als ob οὕτως ἐγὼ γινώσκω, ὅτι nicht bereits vorausgegangen wäre: eine pleonastische Anwendung von φημι, wie sie dem Lateiner bei putare, existimare u. a. geläufig ist; Zumpt 750. — στερηθήσεσθαι, passivisch.

75. τοῦτο hebt τὸ — γενέσθαι kräftig hervor. Vergl. §. 79. Auf γενέσθαι, geworden sein, insofern darin zugleich das Sein liegt, bezieht sich nachher αὐτοῦ. — οὐ — ἀρκεῖ, genügt noch nicht, d. h. bewirkt noch nicht. — διατελεῖν, näml. ὄντας ἀγαθοῦς. — ὥσπερ καὶ — οὕτω καὶ. S. zu I, 5, 1. Ueber den Gedanken vergl. Memor. I, 2, 19. — καὶ — γε. S. zu III, 1, 20.

76. τὸ αὐτίκα ἡδὺ. S. zu τῶν παραντίκα ἡδονῶν I, 5, 9. — προϊέναι αὐτούς, sich überlassen, sich hingeben. — οὐκ ἐτι, wie I, 5, 8.

- τε καὶ παρ' ἀκόντων τὰ τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν ὥσπερ ἡμεῖς ἔχῃ. τοὺς μὲν οὖν θεοὺς οἶσθαι χρὴ σὺν ἡμῖν ἔσεσθαι· οὐ γὰρ ἐπιβουλευσάντες ἀδίκως ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλευ-
- 78 θέντες ἐτιμωρησάμεθα. τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον αὐτοῖς παρασκευαστέον· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ βελτίονας ὄντας τῶν ἀρχομένων ἀρχεῖν ἀξιοῦν. θάλπους μὲν οὖν καὶ ψυχούς καὶ σίτων καὶ ποτῶν καὶ πόνων καὶ ὕπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δούλοις μεταδιδόναι· μεταδιδόντας γε μέντοι πειραῖσθαι δεῖ ἐν
- 79 τούτοις πρῶτον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι. πολεμικῆς δ' ἐπιστήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις, οὐστίνας ἐργάτας ἡμετέρους καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα καταστήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας, ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν· καὶ ὥσπερ γε ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφηγήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μήποτ' ἐρήμους ὅπλων γίνεσθαι, εὖ εἰδότας, ὅτι τοῖς αἰ ἐγγυτάτω τῶν ὅπλων
- 80 οὕσι τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν ἃ ἂν βούλωνται. εἰ δέ τις τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δῆτα ἡμῖν ὄφελος καταπραῖσαι ἃ ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἐτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ πονοῦντας καὶ ἐπιμελουμένους, ἐκεῖνο δεῖ καταμαθεῖν, ὅτι τοσοῦτ' ἀγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσ' ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ ἀπῇ· οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς· ἄνευ δὲ τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τινὸς οὐδὲν οὕτω πολυτελεῶς παρα-
- 81 σκευασθεῖν ἂν, ὥσθ' ἡδὺ εἶναι. εἰ δέ, ὃν μὲν μάλιστα ἀνθρωποὶ ἐπιθυμοῦσιν, ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρασκευάκεν, ὥς δ' ἂν ἥδιστα ταῦτα φαίνοιτο, αὐτὸς τις αὐτῶ ταῦτα παρασκευάσει, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσοῦτ' πλεονεκτῆσει τῶν ἐνδεεστέρων βίου, ὥς πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύξεται καὶ

77. ἔχομεν, näml. τὰ τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν.

78. αὐτοῖς, näml. ἡμῖν, im Gegensatz zu dem vorhergehenden τοῖς — θεοῖς. — βελτίονας ὄντας — ἀξιοῦν, besser sein zu wollen, indem wir herrschen, als die, über welche wir herrschen. S. V, 3, 14 zu παρῖναι. — μεταδιδόντας. Ueber die Wiederholung des Verbums s. zu III, 1, 37.

79. οὐστίνας. S. zu II, 1, 21. — αὐτούς, näml. ἡμᾶς. — ταῦτα Object, ἐλευθερίας u. εὐδ. ὄργανα

Prädicat. — τούτοις, wie τοῦτο §. 75. Dieselbe Ansicht über die Stellung des unterjochten Volkes zu dem herrschenden ist die der Spartaner bei Xen. de Rep. Lac. VII, 2. XII, 4.

80. ἐπ' αὐτὰ ἀπῇ, von der Anstrengung zum Genusse hin. Was Cobet verm. ἐπ' αὐτὰ ἤ wird wohl das Richtige sein. — ὄψον. Vergl. I, 5, 12. — τοῦ δεόμενον τυγχάνειν, Gen. des Infin. von δεόμενος τυγχάνω.

81. τις, man. — βίου, Lebensunterhalt. — ὥς = ὥστε.

διψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται καὶ δεηθεὶς ἀνα-
παύσεως ἡδιστον ἀναπαύσεται. ὣν ἕνεκά φημι χρῆναι νῦν 82
ἐπιταθῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ἢ
ἄριστον καὶ ἡδιστον ἀπολαύσωμεν καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλε-
πωτάτου ἄπειροι γενώμεθα. οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ
οὕτω γε χαλεπὸν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν.
ἐννοήσατε δὲ κακεῖνο, τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προσιέμεθα 83
κακίονες ἢ πρόσθεν γενέσθαι. πότερον ὅτι ἄρχομεν; ἀλλ' οὐ
δήπου τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον προσήκει
εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν ἢ πρότερον
εἶναι; ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φήσει τις τὴν κακίαν ἐπιπρέπειν;
ἀλλ' ὅτι, ἐπεὶ κεκτῆμεθα δούλους, τούτους κολάσομεν, ἣν πονη-
ροὶ ὦσι; καὶ τί προσήκει αὐτὸν ὄντα πονηρὸν πονηρίας ἕνεκεν
ἢ βλακείας ἄλλους κολάζειν; ἐννοεῖτε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τρέφειν 84
μὲν παρεσκευάσμεθα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἰκῶν φύλακας
καὶ τῶν σωμάτων· αἰσχυρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη, εἰ δι' ἄλλους
μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν,
αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ μὴν εὖ γε δεῖ
εἰδέναι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη, οἷα αὐτὸν τινα
καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν· τοῦτο γὰρ δεῖ συμπαρομαρτεῖν·
τῷ δ' ἀρετῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς ἔχειν οὐδὲν προσήκει.
τί οὖν φημι χρῆναι ποιεῖν καὶ ποῦ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν καὶ ποῦ 85
τὴν μελέτην ποιεῖσθαι; οὐδὲν καινόν, ἄνδρες, ἐρῶ. ἀλλ' ὥσπερ
ἐν Πέρσiais ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν, οὕτω καὶ
ἡμᾶς φημι χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ἐντίμους πάντας ἅπερ
καὶ ἐκεῖ ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑμᾶς γε ἐμὲ ὁρῶντας κατανοεῖν

83. ἔχοντες, im Deutschen das verbum finitum: welchen Vorwand wir hätten, wenn wir es uns zu Schulden kommen liessen u. s. w. S. zu προσήσομαι VII, 1, 13. — ἀλλ' vor ὅτι hier und nachher: oder, wobei der Griechen den Gegensatz zu der vorhergehenden Frage in das Auge faszt. So steht Memor. IV, 2, 10 viermal ἀλλὰ μὴ, oder etwa —? S. unten VIII, 4, 9. — ἔπειτα. S. zu Memor. I, 2, 26: εἴτα, εἰ μὲν τι ἐπλημμελησάτην, τούτου Σωκράτην ὁ κατηγορὸς αἰτιάται; So führen ἔπειτα und εἴτα oft eine Frage der

Verwunderung ein, die eine vorhergehende Frage oder Behauptung als widersinnig nachweisen soll: also —?

84. αὐτοὶ δὲ — οὐ δορυφορήσομεν; Dasz dieser Satz der Form nach selbstständig zu nehmen und sich nicht dem εἰ unterordnet, sieht man daraus, dasz οὐ, nicht μὴ steht: wir selbst aber wollen uns nicht —? — οἷα, αὐτόν τινα — ὑπάρχειν, wie die, dasz man selbst — ist. — προσήκει, kommt zu.

85. ποῦ, wie I, 3, 10. — ἐν Πέρσiais, in Persien, wie I, 3, 3. — ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις. S. I, 2, 4: ἢ

παρόντας, εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω, ἐγὼ τε ὑμᾶς κατανοῶν
 86 τούτους τιμήσω. καὶ τοὺς παῖδας δέ, οἷς ἂν ἡμῶν γίγνωνται,
 ἐνθάδε παιδεύωμεν· αὐτοὶ τε γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βουλό-
 μενοι τοῖς παισὶν ὥς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέ-
 χειν, οἳ τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλονται ῥαδίως πονηροὶ γί-
 γνουντο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μῆτε ὀρῶντες μῆτε ἀκούοντες, ἐν
 δὲ καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

VIII.

- 1 Κύρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας
 καὶ εἶπεν ὧδε. Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δὴ, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε
 κατενόησα, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ·
 οἳ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μήποτε αὐτοὺς
 τὰγαθὰ ἐπιλείψει, Κύρός τε μοι δοκεῖ νῦν συμβουλευεῖν ἡμῖν
 ἀφ' ὧν μάλιστ' ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν· ὃ δέ μοι δοκεῖ
 2 μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε γὰρ δὴ, τίς ἂν πόλις πολεμία
 ὑπὸ μὴ πειθομένων ἀλοίη; τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων

ἀγορὰ ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα. — παρόν-
 τας, nähere Bestimmung zu ἐμὲ
 ὀρῶντας κατανοεῖν.

86. αἰσχρὸν μὲν μηδὲν — ἀκούον-
 τες. Ueber die Sache vergl. Anab.
 I, 9, 3: ἐνθά πολλὴν μὲν σωφροσύ-
 νην καταμάθοι ἂν τις, αἰσχρὸν οὐ-
 δὲν οὐτ' ἀκούσαι οὐ τε ἰδεῖν ἔστι.

1. Inhalt: Chrysantas lobt den
 Gehorsam als das beste Mittel zur
 Erhaltung wie zur Gewinnung der
 Herrschaft und empfiehlt deshalb,
 sich täglich am Hofe des Kyros
 einzufinden. Viele Andere stimmen
 ihm bei. Die höchsten Beamten
 sucht Kyros sich selbst zu bilden,
 indem er ihnen mit gutem Beispiel
 vorangeht. Diesen vertraut er die
 einzelnen Theile der Verwaltung
 an, um Musze zur Leitung des
 Ganzen zu haben. Wer vom Adel
 nicht am Hofe erschien, den ver-
 anlasste oder nöthigte er dazu, die
 Erscheinenden bemühte er sich zur

Tugend hinzuführen, insbesondere
 zur Gottesfurcht, Gerechtigkeit,
 Züchtigkeit, Bescheidenheit, Ent-
 haltbarkeit. Auch in der Jagd
 und anderen edlen Künsten übte
 er sie ebenso wie sich selbst und
 hielt auch sonst auf äusseren
 Schmuck und Anstand. Die zur
 Knechtschaft bestimmt waren, hielt
 er fern von den freien Uebungen,
 liesz es aber für ihr äusseres Wohl-
 befinden an nichts fehlen. Die
 Vornehmsten unter den Assyriern
 suchte er sich zu Freunden zu
 machen.

1. οἳ τε γὰρ πατέρες — Κύρος
 τε —, denn wie die Väter —
 so — Kyros. So dient τὲ — τέ
 öfter dem Vergleich. S. zu Me-
 mor. I, 3, 1. II, 1, 9. Unten VIII,
 2, 14.

2. ὑπὸ μὴ πειθομένων. Ueber
 dasselbe Thema verbreitet sich
 Xen. am ausführlichsten Memor. IV,